ТӨӨГҮЛҮГ ТИИЛЕЛГЕНИҢ ХҮНҮ-БИЛЕ, ЭШТЕР!

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда
үндезилеттинген

ШЫН

1971 чыл.
МАЙ
9
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 113 (8573).

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы өртээ 2 көп.

Бо чылдың бирги кварталында социалистиг чарыштың тиилекчизи болган Тыва АССР-ге РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл туктарын тывыскан дугайын дүүнгү «Шында» парлаан.

ЧУРУКТА: шилчиир Кызыл туктарны республиканың партия, совет органнарының удуртукчуларынга РСФСР-ниң белеткелдер министриниң оралакчызы эш В. Н. Никоновтуң тыпсып турганының үези. Мурнуу одуругда эштер (солагай таладан) В. П. Никонов, С. К. Тока, Б. Ш. Долчанмаа, В. Н. Филиппов.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

ССРЭ-НИҢ КАМГАЛАЛ МИНИСТРИНИҢ ДУЖААЛЫ

1971 чылдын май 9 № 92 Москва хоорай

Эштер солдаттар болгаш матростар, сержантылар болгаш старшиналар!

Эштер офицерлер, генералдар болгаш адмиралдар!

Армияның болгаш Флоттуң хоочун кижилери, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери!

Бөгүн совет улус, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң дайынчылары, социалистиг чурттарның ажылчы чоннары, делегейниң депшилгелиг бүгү кижилери фашистиг Германияны ашкан Тиилелгениң 26 чыл оюн байырлап турар-дыр.

Бо чылын Тиилелге Хүнүн СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниң хей-аът кииргени совет кижилерниң күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейжизиниң аажок улуг көдүрлүүшкүнүнүң байдалында демдеглеп турар. Съезд соолгу чылдарда партияның болгаш улустуң кылган ажылының түңнелдерин үндүрген, коммунистиг тургузуушкунга чаа-чаа чедиишкиннер дээш демиселдиң политиктиг шугумун болгаш дайынчы программазын ажылдап кылган.

Армияның болгаш Флоттуң бот-составы, бүгү совет улус-биле бир демей, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин чаңгыс эп-сеткил-биле деткип база изиг-биле чүүлдүгзүнүп турар.

Ада-чурттуң Улуг дайыны совет социалистиг күрүне тургузуунуң быжыының шыңгыы хыналдазы болган. Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле Чепсектиг Күштерниң эрес-маадырлыг дайынчылары, тылдың маадырлыг ажыл-ишчилери, коргуш чок партизаннар —бүгү совет кижилер каң дег быжыг туруштуг болгаш эрес-маадырлыг чорукту көргүскен, социализмниң чаалап алышкыннарын камгалап алган, гитлерлиг Германияны ашкан төөгүлүг тиилелгеге шиитпирлиг салыышкынын киирген.

Делегейниң ийи дайынынга герман фашизмни болгаш япон милитаризмни шылча шапкан чорук Европаның болгаш Азияның элээн чурттарынга социалистиг революцияларның тиилээринге, империализмниң колониалдыг системазының буступ дүжеринге, капиталистиг чурттарда ажылчын аңгының революстуг шимчээшкининиң күштелиринге дузалаан болгаш алыс түңнелинде империализмниң туруштарын дыка тура тевискен.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак боттарының улустарының алыс эрге-ажыктарын илергейлевишаан, тайбыңга ынакшылдыг ленинчи политиканы быжыг болгаш чайгылыш чок чорудуп, социалистиг дем каттыштырылгазын быжыглаар дээш, дайынны болдурбас дээш демисежип турар.

Ынчалза-даа реакцылыг күштер, бирги ээлчегде АКШ-тың империалистери төөгүнүң кичээндириглерин тоомча чок көрбүшаан, тайбыңны быжыглаарын моондактап турар. Олар дайынның делгеренгей белеткелдерин калбарткан, Вьетнамның, Лаостуң болгаш Камбоджаның улустарынга удур дээрбечи үүлгедиглерин үүлгедип, Чоокку Чөөн чүкте агрессияны күткүп, Европада дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынга шаптыктаарын шырбайып турар.

Империализмниң агрессчи политиказының байдалдарында совет дайынчылар Чепсектиг Күштерни улам ыңай быжыглаар дугайында СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, дайынчы мергежилди сайзырангайжыдар дээш улам шудургу ажылдап, бүзүреттирген техниканы болгаш чепсекти кызымаккай шиңгээдип ап, серемчилелди болгаш дайынчы белеңни могаг чок бедидип, сагылга-чурумну быжыглап, ынак Төрээн чуртунуң кызыгаарларын корунгур камгалаар ужурлуг.

Тиилелгениң байырлалы-биле Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң бот-составынга, Ада-чурттуң Улуг дайынының бүгү киржикчилеринге байыр чедирип база амыр-мендизин айтырдым!

Бистиң Төрээн чуртувустуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш тулчуушкуннарга амы-тынындан чарылган маадырларга мөңге алдар!

Фашистиг Германияны ашкан Тиилелге Хүнүнден бээр 26 чыл оюн демдеглээри-биле дужаарым болза:

Бөгүн, май 9-та, тус черниң-биле 21 шак турда бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалы—маадыр хоорай Москвага, эвилелдешкен республикаларның найысылалдарынга, маадыр хоорайлар Ленинградка, Волгоградка, Севастопольга, Одессага, маадыр шивээ—Брестиге, а ол ышкаш Мурманск, Свердловск, Новосибирск, Хабаровск, Владивосток хоорайларга артиллерияның үжен удаа даштаашкыны-биле салют кылыр.

Улуг совет улус болгаш оон эрес-маадырлыг Чепсектиг Күштери делгерезин!

Бистиң чуртувусту ленинчи угланыышкын-биле коммунизмче бүзүреддиг баштап орар Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы А. ГРЕЧКО.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели «1971—1975 чылдарда черлерни мелиорастаарын улам ыңай хөгжүдер болгаш оларны кодээ ажыл-агыйга шиңгээдип алырының талазы-биле хемчеглерниң дугайында» доктаалды хүлээп алган.

СЭКП ТК-ның май (1966 чыл) болгаш июль (1970 чыл) Пленумнарының шиитпирлеринге дүүштүр чуртта черлерни мелиорастаар талазы-биле улуг ажылдарны боттандырып турар, ол чорук кодээ ажыл-агыйны көдүрерингe, чер болгаш мал ажылының продукциязын бүдүрерин көвүдедиринге дузалап турар дээрзин доктаалда демдеглээн.

Соолгу чылдарда мелиорастаан черлерде кодээ ажыл-агый культураларының дүжүткүрү бедээн, хевектиң, тарааның, ногааларның, корнеплодтарның болгаш өске-даа кодээ ажыл-агый продукциязының ниити чыылдалары дыка өскен.

Мооң-биле кады мелиорастаар ажылдарның темпилери амгы үениң негелделеринге ам-даа дүүшпейн турар, а суггаттыг болгаш кургаткан черлерни ажыглаарында шыңгыы четпестер бар.

Мелиорастаар ажылдарның темпилерин дыка дүргедедир база черлерни мелиорастаарының техниктиг деңнелин болгаш экономика талазы-биле ажыктының бедидер сорулга-биле СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга болгаш Министрлер Чөвүлелдеринге, ССРЭ-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунга, Союзсельхозтехникага, чер-черниң партия, совет, кодээ ажыл-агый болгаш суг ажыл-агый органнарынга мындыг ажылдарны боттандырарын хүлээткен:

черлерни мелиорастаарында бар четпестерни чайладыр база суггаттыг болгаш кургаткан черлерни долу база ажыктыг кылдыр ажыглаарын хандырар; мелиорастаан черлерниң гектар бүрүзүнден кодээ ажыл-агый культураларының бедик дүжүттерин алыр тодээде, организастыг болгаш техниктиг хемчеглерниң комплекизин колхозтарга болгаш совхозтарга хандырар; мелиорация системаларының техниктиг деңнелин, суг ажыл-агый ажылдарының шынарын дыка бедидер болгаш оларның өртек-үнезин чиигедир;

1971—1975 чылдарда күрүнениң капитал салыышкыннарының күселиг-биле 3 миллион гектар шөлдүг суггаттыг черлерни (чаапкыл суу-биле суггарарын киириштирбишаан) ажыглалга киирерин база хөлүн эрттир шыктанган районнарга мелиорация системаларының тудуун (кургадылга системаларын катап тургузарын киириштирбишаан) 5 миллион гектар, ооң иштинде хаалчак дренаж-биле 3 миллион гектар шөлге, а ол ышкаш кургадыры негеттинмес черлерге 9.5 миллион гектар шөлге культура-техниктиг ажылдарны чорударын хандырар. Черлерни суггарар болгаш кургадыр база өске-даа мелиорастаар ажылдарны боттарының акша-хөреңгилериниң күселин ёзугаар боттандырар талазы-биле колхозтарның инициативазын бүгү хемчег-биле деткиир болгаш оларга бо херектиң талазы-биле бүгү талалыг дузаламчыны көргүзер;

1975 чылда суггаттыг черлерге тараа бүдүрерин 10—12 миллион тоннага (ристи киириштирбишаан) чедирер. Каховканың суггат системазының, Соңгу-Крым, Улуг Ставрополь болгаш Саратов каналдарының, Барын-Егорлык, Куйбышев болгаш өске-даа суггат системаларының тудуунуң темпилерин дыка бедидер, а ол ышкаш чаа суг ажыл-агыйлар объектилериниң тудуун эгелээр, ынчангаш чурттуң кандаачал зоназынга тарааның магадылаттынган бүдүрүлгезиниң улуг районнарын аңаа үндезилээш тургузары-биле делгем чер шөлдерин суггарарын хандырар;

1975 чылда рис бүдүрерин 2 миллион тонна чедирер. Ол сорулга-биле Краснодарның суг шыгжамырының тудуун доозар, Казахстанга, Узбекистанга, Украинага, Ыраккы Чөөн чүкке, Дагес-

(Төнчүзү 3-кү арында).

ШАК МАҢАА ДҮЖҮП БЕРГЕН

Бо дээрге даштындан көөрге чүзү-биле-даа онзаланмас ийи каът бажың. Берлинниң Карлсхорст районунда кызыл черепица шывыглыг ындыг бажыңнар эвээш эвес. Ынчалза-даа ол бажыңны кижи көрген санында-ла сагыш-сеткили бир янзы хөлзенчиг апаар. Кыска командировка үезинде безин кижи Карлсхорска барбайн, кайгамчык улуг төөгүлүг чугула болуушкун-биле холбашкан бажыңны көрбейн барып шыдавас. Ооң баарында мемориалдыг самбыра бар. Орус болгаш немец дылдарда мынчаар бижээн: «Бо бажыңга 1945 чылдың май 8-те фашистиг Германияның чугаа чокка дүжүп бергениниң дугайында акты-ла ат салдынган».

Эжикче кире бээр бис. Делгем вестибюль. Солагай талада эжик. Олче кирерге немец шериг-инженер училищезиниң столовайы турган өрээлге баар. Маңаа, шак бо залга, төөгүлүг актыга ат салдынган. Фотография-чуруктарда ынчан боор турган ёзулалдың янзы-бүрү үелерин тырттырып каан.

Ам мында хамык чүве 26 чыл мурнунда канчаар боор турганы ышкаш, ол-ла хевээр арткан. Хаяда Совет Эвилелиниң, АКШ-тың, Англияның, Францияның туктары. Ногаан шекпен-биле кырын шып каан стол турар. Стол кырында тускай дөжеглерде база-ла туктар шашкылап каан. Ол туктар эвилелчи шериглерниң дээди командылалдарының төлээлекчилериниң каңа олургулаанын айтып турар. Дал ортузунда совет шериглерниң Дээди Кол командылалының төлээлекчизи Совет Эвилелиниң Маршалы Г. К. Жуковтуң олуду. Ооң оң болгаш солагай талаларынче Англияның ужар чүүл маршалы Артур В. Теддер, АКШ-тың стратегтиг агаар күштериниң командылакчызы генерал Спаатс болгаш Француз армияның кол командылакчызы генерал Делатр де Тассиньи оларның олуттары бар.

Кол столдуң мурнунга бүгү залды дургаар салган узун стол бар. Шериглери Берлинни шуургеткен, гитлерни шилендек кезектерни чылча шапкан болгаш фашистиг Германияны дүжүп бээринче албадапкан аддарлыг совет шериг начальниктери столду ээлеп турган.

Чер бөмбүрзээниң эң улуг солуннарының болгаш журналдарын, радиокомпанияларын төлээлээн журналистерниң, кинооператорларның болгаш фотокорреспондентилериниң аажок хей кижилиг бөлүү база турган.

Фотографияларны көрүп, бир столдан өске столче, бир олуттан өске олутче кылаштап чоруп турарга, маңаа төөгүлүг болуушкуннуң канчаар болуп турганы сагышка чайгаар-ла делгеренгей-биле чуруттунуп келир...

— Бистер, Совет Чепсектиг Күштерниң Дээди Кол командылалының болгаш Эвилелчи шериглерниң Дээди Кол командылалының төлээлекчилери, Германияның чугаа чокка дүжүп бериишкинин немец шериг командылалындан хүлээп алыр кылдыр антигитлерлиг коалицияның чазактарындан төлээлеттирген бис. Немец кол командылалдың төлээлекчилерин залче чалап кииринер—деп, Маршал Г. К. Жуков чугаалаан.

Гитлерниң оң талакы холу мен деп санаттынып чораан генерал-фельдмаршал Кейтель кирип келген. Ооң соондан генерал-полковник Штумпф биле флот адмиралы Фридебург кирген. Оларны эжик аксында бичии столчугашче айыткан.

Элээн каш минута эрткен соонда акты-ла ат салдынган. Немец делегацияның кежигүннери кол столга чедип келгеш, фашистиг Германияның чугаа чокка дүжүп бергениниң дугайында документиниң адаанга аттарын салгылаан.

Ур манаттырган Тиилелгениң минутазы эгелеп кирген!

...Бистиң ам туруп турарывыс зал болза совет шериглерниң Германияда бөлүүнүң төөгү-мемориалдыг музейиниң бир кезээ боор турар. Берлин тулчуушкунунуң киржикчилери полководчуларның кижи бүрүзү ол уттундурбас хүннерниң дугайында бодунуң сактыышкыннарын музейже чорудуп бээрин хүлээлгези кылдыр санаар. «Сактыышкыннар болгаш бодаашкыннар» деп дептерге Совет Эвилелиниң Маршалы, Совет Эвилелиниң дөрт дакпыр Маадыры Г. К. Жуков мынчаар бижип каан: «Берлин операциязы болгаш Берлин хоорайны ээлеп алганы болза, фашистиг Германияны болгаш ооң чадчаларын чылча шаварынга совет улустуң кылган улуг чаагай маадыр чоруу болур. Дайынга совет улус эң улуг когарандарга таварышкан болгай. Ынчангаш бистер, тайбыңга ынакшылдыг өске улустар-биле кады, бүгү делегейге тайбыңны кадагалап камгалаар дээш бүгү-ле хемчеглерни ап чорудар апаар бис».

Б. ЛУКЬЯНОВ.
(СЭТА-ның тускай корр.).

Бо чурукта—Кызылдың сураглыг кижилери-дир. Солагай талазындан — Кызылдың хлеб заводунуң мурнакчы ажылчыны, Ленин орденниң эдилекчизи М. А. Зименина, Совет Эвилелиниң Маадыры Л. Н. Ефимов, найысылалда дээре ажылдыг № 9 универмагтың эргелекчизи К. Г. Князева, «Көк-Тей» совхозтуң директору, фронтучу чораан А. И. Ломаев, хоорайның № 1 АТБ-зинде Улуг Октябрьның 50 чылы аттыг коммунистиг күш-ажыл бригадазының бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Ленин болгаш «Хүн-дүлелдиң демдээ» орденнериниң эдилекчизи Ю. П. Зюзин олар.

ТӨЛЕПТИГЛЕРНИ—КАНДИДАТТАРГА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге депутаттарның кандидаттарын депшидери үргүлчүлеп турар. Хөй-нити организацияларының болгаш ажылчы чоннарның ниитилелдери боттарының соңгулда мурнунуң хуралдарынга чыглып келгеш, депутаттарның кандидаттары кылдыр эң-не төлептиг кижилерни адап турарлар.

● **ТЕС-ХЕМ.** «Ак-Эрик» колхозтуң колхозчулары, суурнуң чурттакчылары соңгулда мурнунуң хуралынга чыглып келгеш, соңгулда кампаниязының дугайында СЭКП райкомунуң секретары эш М. О. Минчимааның медеглелин дыңнаан.

Агроном О. Кызыл-оол бир дугаарында санал бергеш, часкы хову ажылдары багай эвес чорул, тараа культураларын чажып доскавып илеткевишаан, Тестиң № 93 соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга мурнакчы хойжу **Кара-кыс Бардаевна Кенейни** депшидерин саналдаан.

Хуралдың киржикчилери эш **Кара-кыс Бардаевна Кенейни** Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр депшидер деп шиитпирни чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

● **БАЙ-ТАЙГА.** «Тээли» совхозтуң төп суурунга механизаторлар болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның соңгулда мурнунуң хуралы болуп эрткен.

— Тээлиниң № 33 соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга совхозтуң чолаачызы **Доржу Ызырарович Салчакты** депшидер саналдыг мен — деп, гараж эргелекчизи Нүржүт Март-оол чугаалаан.

Чолаачылар А. Адыг-оол, С. Чуглур болгаш өскелер-даа саналдарынга кандидатураны бир эп-сеткилдиг деткээн.

Тээлиниң № 33 соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга «Тээли» совхозтуң чолаачызы **Доржу Ызырарович Салчакты** депшидер деп хурал шиитпирин хүлээп алган.

● **ЧӨӨН-ХЕМЧИК.** Районнуң харылзаа белдириниң коллективи Чадааның № 50 соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга почтачы **Галина Сатовна Монгушту** бир үн-биле депшиткен.

«Алдан-Маадыр» совхозтуң Бора-Тайга салбырының ажылчыннары соңгулда мурнунуң хуралынга чыылгаш, Бора-Тайганың № 62 соңгулда округундан республиканың Дээди Совединиң депутадының кандидадынга салбырның мурнакчы механизатору **Кожаал Шыырапович Монгушту** чаңгыс эп-сеткилдиг адаан.

● **ӨВҮР.** Дус-Дагның № 75 соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга «Торгалыг» совхозтуң хойжузу **Кара-кыс Сагаан-ооловна Түлүшту** совхозтуң ажылчыннары, албан-хаакчылары депшиткен.

Саглының № 74 соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга «Кызыл тук» колхозтуң хойжузу **Саар Кылын-оолович Ооржакты** депшиткен.

ИНТЕРВЬЮНУ КОЛ АГРОНОМ БЕРИП ТУР

Ынчан, Бии-Хемге биче када чаъстай каапкаш, аяскан. Тайга тырта, даглыг черлерниң туманы-даа арлы берген. Кайнаар-даа көөрге «каң аъттарның» доора, узун дургаар чүүл-бүрү угулзалай «сырып» каапканы кара-девис часкы хову—тараа шөлдери. Көк-Бөрттүг баалыы-даа, Кастыг-Хөлдүң кедээзи-даа — кайызын-даа ол дээр, тараа шөлү. Ынчалза-даа ында ам тарылга агрегаттары хаая көстүгүлээр — районда тарылга адакталып турарының бир херечизи ол.

Бо байдалга хамаарыштыр бистиң корреспондентивис элээн каш айтырыгларга харыылап бээрин Бии-Хем райкүүскомунуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң кол агрономузу Анатолий Петрович КЮРКОВТАН дилээн.

АЙТЫРЫГ:

— **Районда часкы тарылганың байдалы кандыгыл?**

ХАРЫЫ:

— Бо чылын тарылганы агаар-бойдустуң таарымчалыг болганы-биле эрткен чылдаазындан барык-ла он хонук бурунгаар эгеледивис. Темп дүрген. Агротехниканың шынары бедик. Агрегаттарның ажылдаары-даа эки-дир. Ниити тараа культуралары 24426 гектар. Ооң иштинде кол культура — кызыл-тас 18463 гектар чүве. Ам ооң 13 муң ажыг газын чаштырдывыс.

АЙТЫРЫГ:

— **Кайы ажыл-агый шылгарап турарыл?**

ХАРЫЫ:

— Кайызын кандыг дээр — ачыр-дачыр. Ынчалза-даа саянчылар мурнап турар-дыр. «Саян» совхозтуң механизаторлары кызыл-тасты шуптузун—6846 гектарны чажып доозупкан. Өске артканнарын ам бо хүннерде доозар.

АЙТЫРЫГ:

— **Часкы тарылганың мурнакчылары кымнар иргi?**

ХАРЫЫ:

— «Саян» совхозта Юрий Федорченконуң удуртуп турары комсомолчу-аныяктар бригадазы бо чазын онза шылгараан. Шык базырыышкынның, чаштырарын-даа районнуң бүгү бригадаларын мурнай дооскан. Ам эштеринге дузалап турар. «Өөк» совхозтан Валентин Калягин, Алексей Толстиков часкы чер андарылгазынга база-ла мурнакчылар болган. Черле бүгү механизаторлар шудургу ажылдап турар. А үстүндээлери — тергиинернниң тергиинери-дир.

АЙТЫРЫГ:

— **Чемишчидилгеге хамаарыштыр кандыг ажылдар кылдынганыл?**

ХАРЫЫ:

— Олче улуг кичээнгейни салган бис. Дүжүттүг бедидеринге бистиң бир кол идегеливис — шынап-ла харын чемишчидилгеде. Бо чазын районда «РУМ-3» деп маркалыг чемишчидилге чаштырар дөрт агрегат ажылдап турар. Олар-биле 11 муң га тарылга шөлүнге 737 тонна чемишчидилгени чаштырган. Оон ыңай суперфосфатты үрезин-биле кады чаштырган бис. Ол хемчеглер немелде дүжүттү алырын хандырарынга бүзүрелдиг бис. Ону саянчыларның эрткен чылдарда дуржулгазы бадыткаан.

АЙТЫРЫГ:

— **Суггарылга талазы-биле кандыг хемчеглер ап турарыл?**

ХАРЫЫ:

— Районда суггарылга бугалары бичии хемчээлдиг. Ынчангаш оларны колдуунда ногаа аймаанга ажыглап турар. «Далай суунга дамды дуза» дээр бис: «ДДН-45» маркалыг суггарылгага ажыглаар дөрт установка бар. Оларның ийизи «Саян» совхозта. Ооң дузазы-биле бо чылын 42 га кызыл-тасты суггарар. Бирээзи «Өөк» совхозта ногаа суггарарынга, бирээзи «Кызыл тараачын» колхозтуң баазазында школа участогунга ажыглаар. Ындыг агрегаттарны ам-даа тып алырының хемчеглерин район моон соңгаар-даа алыр.

М.

КЫСКА ХУУСААДА

Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйының Кызылда суг-дан сал ыяжы ушта сөөртүр черинде септелге ажылдары бо хүннерде хайнып кыныг чоруп турар.

Коммунист П. Воротникова удурткан септекчилер бригадазы ыяш сорттаар конвейерниң, лебёдкаларны чаартырын доозар четкен. Ыяш дилер пилораманы майның бирги чартыында септеп доозар. Бүгү септелге ажылдарын майда бүрүн доозар дээш ажылчыннар шалыпкын ажылдап кирипкен.

В. САГАН-ООЛ.

Бөгүн, Май 9— Тиилелгениң байырлалы

ФРОНТУЧУЛАР ЧУГААЛАП ТУР

Дайынга-даа, тайбың ишке-даа

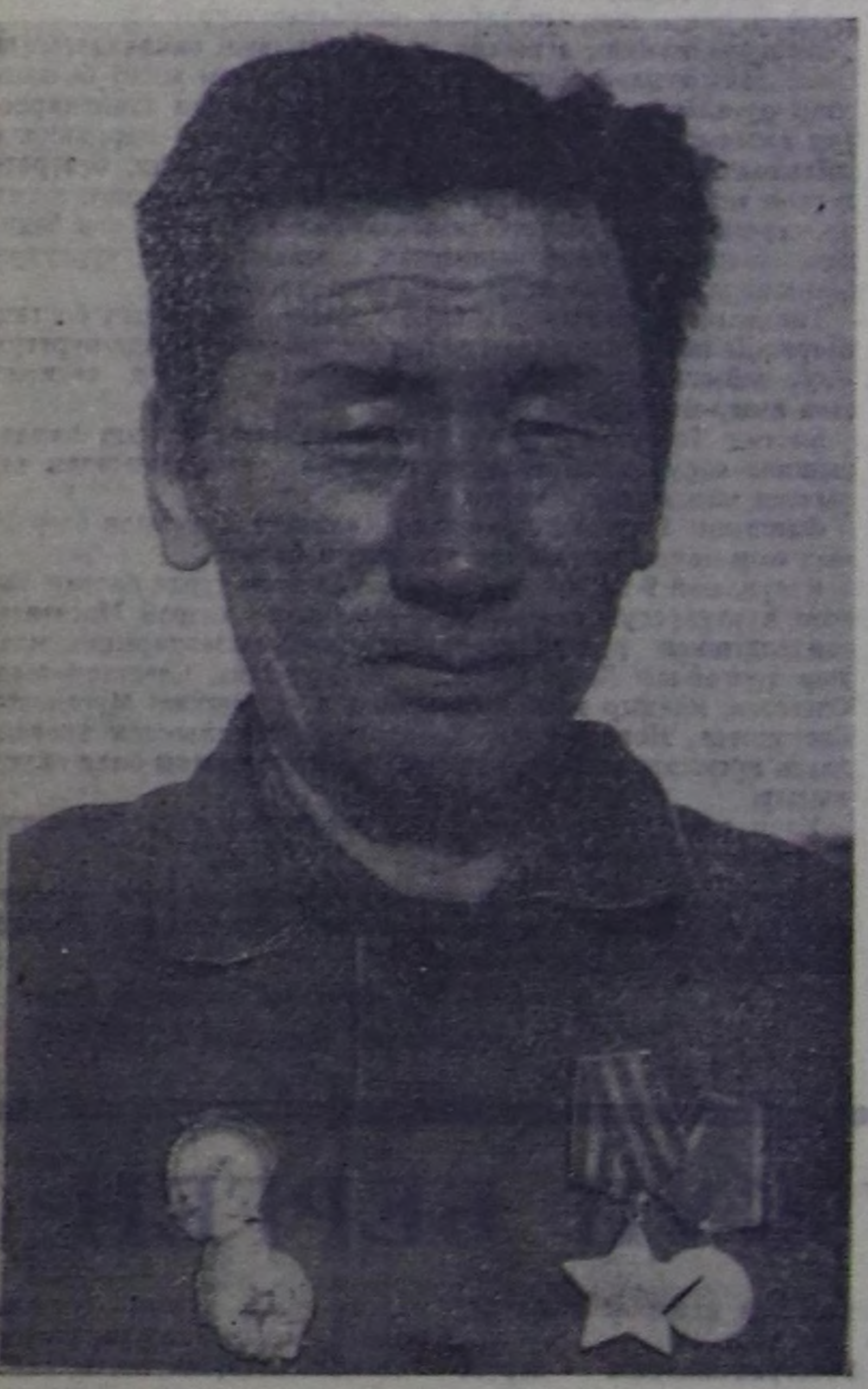

Бо чурукта Соян Минчимаевич Алдын-Херел Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи. Фашистиг дээрбечилерни чылча шаварынга эрес-дидим чоруун көргүскен дээш ол чазактың орден хавыяалары-биле шаңнаткан.

Фронтучу эш Алдын-Херел тайбың күш-ажылдың хүннеринде база-ла эрес-шудургу ажылдап турар. Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозунуң № 1 хойжу бригадазын ол удуртпушаан, боду база кадарчы.

Эш Алдын-Херелдиң удурткан бригадазы бо үеге чедир төрээн чүс хойга онааштыр 94 хураганны алган. Хөй оолдаашкыны ам-даа үргүлчүлеп турар. А бригадирниң малдаан коданындан чүс хойга онааштыр 101 хураган алдынган.

Бистиң чуртувустуң ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдер талазы-биле партияның XXIV съездизиниң салган сорулгазын фронтучу чораан коммунист эш Алдын-Херел, дайынчы даалга-биле бир демей, ындыг янзылыг күүседип турар.

ЧУРУКТА: С. Алдын-Херел.

Б. ЧОРБАННЫҢ сөзү болгаш фотозу.

Даңгыраавыс

Ада-чурттуң Улуг дайынының кадыг-дошкун чылдарында бодунуң амы-тынын харамнанмайн маадырлыг тулчуп турган кижилер кайы-даа бүдүрүлгелерде хөй. Олар тайбың күш-ажылга база-ла эрес-шудургу чоруун көргүзүп, аныяк салгалдың кижилерин амыдыралга болгаш ажыл-ишке төлептиг болурунга өөредип турарлар.

Мээң ажылдап турарым Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйының коллективин ап көрээли. Чүгле Кызыл хоорайда эвес, республикада мурнакчы бүдүрүлгелерниң бирээзи бистиң коллектив чоокку каш чылдарның дургузунда бодунуң ажылынга улуг чаартылгаларны кылган болгаш бүдүрүлгениң ажыктыг чорууну бедидер талазы-биле чүгээр түңнелдерни чедип ап турар. Ылаңгыя планнаашкынның болгаш экономиктиг идиг бериишкинниң чаа системазынче шилчииринге белеткелдиң болгаш ону боттандырып турган үеде бистиң хоочун ажылчыннарывыс, ылаңгыя фронтучулар бүдүрүлгө чорудулгазының айтырыгларын чаа негелделерге дүүштүр шиитпирлээринге боттарының сорукккур болгаш шудургу чорууну көргүскеннер.

Ыяш дилдирер цехтиң ажылы дүн-хүн иштинде соксаш дивес. Бүдүн чудуктар бо цехти таварып эрткеш янзы-бүрү хемчээлдиг тудуг материалдары апаар. Ында ажылдап турар кижилерниң хөй кезии назыны улгады берген улус. Оларның аразынга Иван Петрович Капустин үр үениң дургузунда ажылдап турган. Бөдүүн ажыл-ишчиниң эрткен оруун коптарып көөр болза, кончуг солун болгаш магаданчыг. Ооң хөрээн каастаан Кызыл сылдыс, Алдар орденнер, «Варшаваны хостааны дээш», «Берлинни алганы дээш» деп болгаш оон-даа өске медальдар совет дайынчының эрткен оруун боттары-ла тодарады бээр. Эш Капустинни чоокта чаа пенсияже үдедивис.

Ол-ла цехте ажылдап турар Фаина Захаровна Фролова дайын шөлдеринге эрес-маадырлыг тулчуп турганы дээш Кызыл сылдыс орден-биле болгаш элээн хөй медальдар-биле шаңнаткан. Коллективте эки ажылдыг кижилерниң бирээзи эш Фролованы бистиң ажылчыннарывыс хүндүлээр.

Фронтучу эштерим Афонин, Вшивцев болгаш оон-даа өскелер бо хүннерде тайбың күш-ажылдың база-ла мурнуку одуруунда туржуп, Төрээн чуртунуң экономиказын быжыглаарынга төлептиг салышкынын киириштирип турарлар. Бистер, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери партияның XXIV съездизиниң салган сорулгаларын, тоску беш чылдың планын хуусаа бетинде күүседир дээш бүгү чуртта калбарган чарышка идепкейлиг киржиривисти даңгыраглаан бис.

М. СЕМЕНЮКОВ,
мастер.

Үлүүм база бар

Фашистиг Германияны ашкан улуг совет улустуң чиңгелээр чүве чок маадырлыг демиселинге тыва эки-турачыларның үлүг-хуузу база кирген. Дешпилгелиг кижи төрелгетенниң дайзыны — герман фашистерниң совет чуртче халдаан хүнүнден эгелээш тыва улус гитлержилерни чылча шаварынга совет кижилерниң талазынга турушкан.

Кажан дайын үезинде фронтуга дузалаарының кампаниязы калбарган турда, мен аңаа күш-ажылчы үлүүмнү киирбишаан, тыва эки-турачылар-биле кады октуг чепсекти холга тудкаш, дайзын-биле тулчуп, ону чылча шаап тиилээринге киришкеннерниң бирээзи мен.

Кара сагыштыг гитлержи дайзын тиилеттиргенден бээр эрткен 26 чылдарның дургузунда мен көдээ ажыл-агыйны улам көдүрүп хөгжүдериниң күш-ажылчы демиселинге туржуп келдим.

Бистиң совхозтуң Дөргүн сүт-бараан фермазында үр үеде тарып боозадылга пунктузунга техниктеп ажылдааш, ам саанчылап турар мен. Ферманың инектериниң уксаазы чыл бүрүде экижиттинип турарындан сүт бүдүрүлгези арбыдавышаан. Бо чылдың дөрт айларында сүт бүдүрерин көвүдеткеш, ферма күрүнеге сүт садар чартык чыл планының 77,5 хуузун күүсеткен. Мен бодумга быжыглаан бөлүк инектеримниң бирээзинден-не 700 кг сүт сагдым. Ол болза СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга күш-ажылчы салышкынымның эгези.

Бөгүн — Тиилелге хүнүнде, уттундурбас фронтучу эрткен оруумну сагынмышаан, тайбың күш-ажылда багай эвес диртип ажылдап чорууруумга улам-на өөрүп, чоргаарланып чоруур-дур мен.

В. БАЙЛАК.

Чөөн-Хемчикте СЭКП-ниң
XXII съездизи аттыг
совхозтуң саанчызы.

Уттундурбас хүннер

1942 чылдың май база 1945 чылдың май 9—бо хүннер мээң амыдыралымга кажан-даа уттунтурбас. Чүге дээрге, бирээзи мээң фронтучу болу бергенимниң хүнү, өскези чүгле бистиң чуртту эвес, Европаның өске-даа чурттарын чагырып алырын кордаан гитлерлиг Германияны Совет Армияның чылча шапканының хүнү. Улуг тиилелгениң хүнү!

Дайын эгелээниниң ийиги чылында Чөөн чүкке чурттап турган, фронтуже чорупкан мен. Бир чыл хире тылга тургаш, 1943 чылда ийиги Беларус фронтузунуң армиязынга бардым. Оон эгелээш-ле мээң дайынчы оруктарым эгелээн. Кандыг-даа солдатка бүгү-ле дайынчы чылдарындан уттундурбас база бир үе турар. Ол дээрге тулчуушкунга эң баштай киришкени болур. Речица — бичии Беларус хоорай. 1943 чылдың кыжынында немец шериг кезээ хоорайның бир кезиин эжелепкен турда, ону хосташкан мен. Ооң соонда Бабруйск, Минск хоорайлар дээш тулчуушкуннарга киришкен мен.

Дайынчы чылдар аңаа чүгле киришкеним, ооң бүгү-ле уржуктарын көргеним-биле уттундурбас эвес, тайбың күш-ажылчы бо хүннерде кадагалап чорууруум дайынчы шаңналдарым: Кызыл сылдыс орден болгаш өске-даа дайынчы медальдар мээң Төрээн чуртумнуң хостакчы Совет Армиязының эрткен дайынчы улуг төөгүзүн катап-катап сагындырып келир.

Бо хүннерде Кызылдың пассажирлер АТБ-зинде чолаачылап турар мен. Дайын чылдарында каңнаттынган дадыгыышкын тайбың үеде эки үре-түңнелдиг ажылдаарынга дузалыг болбайн аан. Маңаа чүгле чолаачылап 9 чыл ажылдааш ай, квартал, чыл санында багай эвес түңнелдерлиг боор, резина болгаш кывар-чаар материалдар камналгазын ажылдап турар бүдүрүлгемге бердим. Ынчангаш меңээ тывыскан «Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы» атка улам төлептиг болур дээш кызып турар мен.

Коммунистиг партия, Совет чазак бистиң чурттуң экономиктиг болгаш камгалал күчүзүн быжыглаарынче улуг кичээнгейни салып турар. Тайбың үеде күш-ажылчы чедишкин бүрүзү ол улуг сорулганың негелдезинге хамааржыр. Ынчангаш тиилелге хүнү — Май 9 таварыштыр дайынчы бүгү эш-өөрге фронтучу байырны тутпушаан. чедишкиннерни күзедим.

И. ЗАКУТИЛИН.
Ада-чурттуң Улуг
дайынының киржикчизи,
чолаачы.

Шериг-патриоттуг темага

Чепсектиг Күштерни быжыглаары— Совет күрүнени быжыглаар дээни ол

«Комсомолчулар, совет аныяктар кандыг-даа минутада Төрээн чуртун, коммунизмниң тиилелгелерин камгалаарынга, партияның болгаш чоннуң кандыг-даа дужаалын күүседиринге белен» деп СЭКП-ниң XXIV съездизинге ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Е. М. Тяжельников бодунуң чугаазынга илереткен.

Ол шын. Совет күрүнениң төөгүзүнде комсомолдуң идепкейлиг киришпейн барганы ындыг ажыл-иш чок. Олар ленинчи чагыгларга шынчы болуп, партияның идегелдиг дузалакчызы болуп келген болгаш болуп-даа турар.

Совет чоннуң амыр-дыжын, тайбың күш-ажылын камгалаан, тайбыңга ынакшылдыг бүгү кижи төрелгетенниң ханы ынакшылын, идегелин чаалап алган ындыг армияның дайынчызы болуру—бистиң аныяктарга улуг алдар. Ол бүгүнү республиканың шериг назылыг оолдары ыяк билир. Ынчангаш ыдыктыг хүлээлгезин эки эрттирер.

Аныяктарны шериг хүлээлгезин эрттиреринге белеткээр ажылды республиканың хөй-ниити организациялары, шериг комиссариаттары багай эвес чорудуп турар.

Маңаа чижек кылдыр Улуг-Хем районун көрүп болур. 1953 чылда төрүттүнген шериг назылыг оолдарның бүрүткелинден алгаш көөрге, бо районнуң ниити көргүзүү өске районнардан ыракта бедик. Шериг назылыг оолдарның 92 хуузу ГТО-нуң нормазын дужааган. Ооң-биле кады шериг баар оолдарның ниити билии база улам өскен. Бо районнан 1967 чылда шеригге барган оолдарның 68,5 хуузу сестен өрү класс дооскан болза, 1970 чылда 96 хуу болган. Шериг-патриоттуг кижизидилгени болгаш камгалал-массалыг ажылдарны аныяктарның ортузунга бедик деңнелге тургусканы дээш СЭКП-ниң область комитеди, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели ук районну шилчиир Кызыл туг-биле шаңнааны таварылга эвес.

Шериг-патриоттуг кижизидилгени аныяктарның ортузунга чорудары — бүгү нииттиниң херээ, аныяктарның политиктиг өөредилгези — оларның угаан-медерелин дадыктырарының адырылбас кезээ. Күш-ажылдың хоочуннары, курлавырда болгаш халашкан офицерлер, сержантылар болгаш өске-даа бот- идепкейжилер аныяктар ортузунга шериг-патриоттуг ажылды идепкейлиг чорудуп турар. Кол сорулга чүл дээрге — бүгү хөй-ниити организациялар-биле бир демниг, аныяктарның шериг-патриоттуг кижизидилгезинче, мораль-политиктиг угаан-медерелинче сагыш салыр.

Сөөлгү чылдарда Чөөн-Хемчикте аныяктарның шериг-патриоттуг кижизидилгезинче угланган чаа аргаларны дилеп тып турар апарган.

Бо чылын ол районга дыка хөй лекция, беседаларны, ужуражылгаларны чорудкан. Аныяктарга шериг амыдыралды таныштырып, янзы-бүрү экскурсияларны организастаан. Районнуң дыка хөй школаларында болгаш бүдүрүлге черлеринде, клубтарда дайынчы алдарның булуңнарын тургускан.

Барыын-Хемчик, Улуг-Хем, Бай-Тайга, Тожу районнарда «шериг назылыгларның хүнүн» эрттирери чаңчыл апарган. Ол хүннү организастаарынга дайынның, күш-ажылдың хоочуннары, партия, совет ажылдакчылар болгаш хөй-ниити идепкейлиг киржип турар. Ооң-биле кады шеригже хүлээлге эрттирип чорууурларны байырлалдыг байдалга үдээри база солун. Ындыг үеде келир үениң дайынчыларынга белектер, хүндүлүг бижиктер бээри аныяк кижиге улуг өөрүшкү.

Бистиң республиканың хөй-хөй бүдүрүлге черлеринде амгы үениң негелделеринге дүүштүр дериттинген өөредилге пунктулары база тургустунган. Эки ажылдыг өөредилге пунктуларының бирээзинге Кызылдың автосептелге заводунда пунктузу хамааржыр. Бо бүдүрүлге чери шериг кабинедин, автомашина болгаш мотоцикл чолаачылары өөредир техниктиг классты аныяктарга тускайлап үндүрүп берген. Завод директору А. М. Самойленко болгаш партия организациязының секретары С. Н. Борисов өөредилге пунктузунуң ажыл-херээн доктаамал сонуурган, ооң негелде херегселдерин долузу-биле хандырарын кызыдып турарлар. Өөредилге пунктузунуң начальниги — курлавырда офицер М. И. Морозов болгаш инструкторлары организакчы болгаш методиктиг арга-мергежилдиин көргүскеннер. Оларның эрттирип турар кичээлдериниң утка-шынары эки.

Аныяктарның шериг-патриоттуг кижизидилгези бүгү районнарда бир дөмей эвес. Тес-Хем, Өвүр районнарда бо ажыл куду деңнелде.

Төрээн чурттуң бөгүнгү камгалакчызы — эртем-техниканың эң нарын херекселдери-биле дериттинген чепсек-херекселдиң башкарыкчызы. Аныяк кижи шериг баар мурнунда шеригниң эге билиглерин шиңгээдип алыры эң чугула. Ынчангаш аныяктарның шериг-патриоттуг кижизидилгезин партия, комсомол болгаш хөй-ниити организациялары ажылының база бир кол угланыышкыны кылдыр көөр ужурлуг.

«Совет күрүнени быжыглаары дээрге, ооң Чепсектиг Күштерин быжыглаары, бистиң Төрээн чуртувустуң камгалал күчүзүн бүгү хемчеглер-биле бедидери ол-дур» деп, СЭКП-ниң XXIV съездизинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев чугаалаан. Ынчангаш Совет Армияже шериг албанынга баар оолдарны бүгү тала-биле кижизиттинген, каң дег сагылга-чурумнуг, эртем-билиглиг, кадыкшылдыг кылдыр белеткээрин бүгү-нииттиниң чугула сорулгазы кылдыр көөрү чугула.

Улуг өөрүшкү

Улуг-Хемниң оолдары ыдыктыг шериг албан-хүлээлгезин эрттирип чорууру-биле аъттанырынга белен турлар. Оларның кижи бүгүдези комсомол кежигүннери, сес болгаш он класс дооскан ортумак эртемниг, каң дег дадыккан оолдарла болгай. А чамдыктары чолаачының, мотоциклистиң, радистиң тускай мергежилдерин база-ла шиңгээдип алган. Шериг албан-хүлээлгезин эрттирип чорууру-биле районнуң хөй-ниити организациялары, дөргүл-төрели, эш-өөрү оларны үдеп турары бо. Районнуң шериг комиссары Горбунов өөредилгеге, дайынчы даалгаларга болгаш шериг амыдыралга улуг чедиишкиннерлиг болурун оолдарга чагыг сөзүн берип, оларны үдеп каан...

Аныяктарны шериг албан-хүлээлгеге белеткээринге болгаш шериг-патриоттуг ажылды оларның ортузунга чорударынга комиссар Горбуновтуң киирген үлүү улуг дээрзин билдингир. Ол бо ажылды экижидеринге хөй-ниитиниң организацияларынга даянып келген.

ДОСААФ комитединге чеде бээривиске, ооң ажылдакчылары Иванов биле Глуховченко автомашинаның кезектерин сайгарып көрген бөлүк оолдарның аразында турлар. Оолдар техниканы багай эвес билир болдулар. Бо өөредилге черинден чылдың-на чолаачы мергежилдиг оолдар Совет Армияга шериг хүлээлгезин эрттирери-биле чоруп турар.

Шагаан-Арыг, Ак-Туруг ортумак болгаш Хайыракан сес чыл школаларында Совет Эвилелиниң Маадырларының, чаңгыс чер чурттугларының дугайында материалдар хөйү-биле чыгдынган. Дайынчы алдарның өрээлдерин, Совет Армияның болгаш хоочун салгал дугайында тускай булуңнарны тургускан. Бо бүгү шериг-патриоттуг кижизидилгениң көскү ажылдары-дыр.

Дайынның кадыг-берге оруктарын көрүп эрткен хоочун кижилер-биле ужуражылгаларны эрттирери Улуг-Хем районунда чаңчыл апарган. Аныяктар-биле ужуражылга кежээлеринге чазактың орден, медальдарының эдилекчизи, курлавырда подполковник Виктор Васильевич Китайкин, халашкан лейтенант Прокопий Федосович Андросов, анаа дайынчы Трофим Борисович Некрасов болгаш өскелер-даа киришкен.

Улуг-Хемден шериг албан-хүлээлгезин эрттирип чоруткаңнар өөредилгениң тергиннери боор шылгарап турар. Тайбың чонун, Төрээн чуртун дайзыннардан камгалаар херекке ёзулуг бердинген дайынчы болгаш политиктиг өөредилгениң тергиннери апарган оолдарның шериг албаны эрттирип турар кезектеринден өөрүнчүг чагаалар ада-иелеринге болгаш шериг комиссариадынга бо-ла келир. Ындыг чагааларны биче сержант Виктор Дудинниң болгаш улуг сержант Сергей Молинниң ада-иези чоокта чаа алган. Ындыг чагаалар — төрелдерге улуг өөрүшкү.

Албан-хүлээлгезин кончуг эки эрттирип турганы дээш биче сержант Маадыр-оол Хова, анаа дайынчылар Михаил Кызанмай, Николай Хотенчин болгаш өскелер-даа төрээн черинге шөлээлеп чорааннар.

Шериг комиссары Горбунов-биле районнуң колхоз, совхозтарын кезип чордувус. Кайы-даа черде шериг-патриоттуг болгаш шериг назылыгларны баш удур белеткээр ажылдар эки тургустунган болду.

П. ГРИГОРЕНКО.

Чоргаарланмас арга чок

Вороновту бистиң кезээвисте танывас кижи ховар ийин. Ол дээрге, техниканы тулган сайгарып билир, эң эки командир, уран чүүлдүң идепкейлиг киржикчизи. Ротазында хаара туттунган солдаттарның ёзулуг-ла кижизидикчизи кижи. Ооң сеткил-сагыжы чүгле экини кылыр дээш дүймеп чоруур. Ол хостуг шактарында Төрээн чурттуң картазының чанынга турупкаш, беседа-даа кыла бээр, чок болза айтырыг, харыылар кежээзин-даа чорудa бээр, а чамдыкта гимнастика талазы-биле спортчу маргылдааларны-даа эрттире бээр...

Старшина Воронов ам ийи чыл дургузунда ыдыктыг шериг албан-хүлээлгезин эрттирип тура, дайынчы хөй-хөй чедиишкиннерниң эдилекчизи апарган. Ооң ротазының дайынчылары старшиназының эки чаңчылдарын салгап ап эгелээн. Бодунуң херээниң мастерлери, өөредилгениң тергиннери Давыдов, Дмитриев, Пилипчук, Кошелев болгаш өскелер-даа бистиң кезээвистиң чоргаарлары апарганнар.

Старшина Воронов партияның XXIV съездизинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң илеткелин бо хүннерде биске таныштырып турар. Ол илеткелди таныжкаш, солдат бүгүдези дыка-ла өөрүүр-дүр. Ында партияның совет кижилер дээш улуг сагыш салышкыны, Төрээн чурттуң экономиказын, культуразын канчаар сайзырангайжыдары карактарга көстүп келир-дир.

А. ХОЛКИН,
Н шериг кезээниң сержантызы.

ФРОНТУЧУНУҢ оруктуг ДЕМДЕГЛЕЛИ

БАЙЫРЛЫГ, ТЫВА!

СОВЕТ Эвилелинче фашистиг Германияның өөр ёзу-биле халдаан баштайгы хүнүнден эгелээш, дайзынны чылча шаварынга Тыва дузалажып эгелээн.

Тыва араттар фронтуга эт-херекси, эп-сеткил талазы-биле деткимче көргүзеринден аңгыда, фронтуже чорударын дилээн билдиришкиннерни нам, чазаанга муң-муңу-биле киирип турган. Ол дилег билдиришкиннерге харыы кылдыр эки турачыларның баштайгы ээлчээн фронтуже чорударын шиитпирлээн.

1943 чылдың майда эки турачы тыва танкистерни фронтуже үдээн. Ооң соон дарый эки турачыларның аъттыг шериг отрядын белеткээн.

Ол-ла чылдың август 31-де хоорайның Гастелло аттыг дыштанылга парыгында Ногаан театрга фронтуже аъттаныр эки турачыларны үдээринге тураскааткан найысылалдың ажылчы чоннарының, эки турачыларның көдээден келген төрел-дөргүлдери-биле каттышкан митинг хуралы болган.

Тываның Араттың Революстуг Намының Төп Комитединиң Чиңгине секретары С. К. Тока аңаа чүве чугаалааш. Тываның нам, чазаанын, бүгү ажылчы чоннарының мурнундан эки турачыларга байыр чедирбишаан, оларның мурнунда салдынган улуг дайынчы сорулгаларны тыва чоннуң өмүнээзинден эрес-маадырлыг күүсеткеш, тиилелгелиг ээп чанып келирин күзээн. Бии-Хем, Барыын-Хемчик районнардан келген эштер Оолак, Чыртак-оол олар ада-иелерниң, төрелдерниң мурнундан чагыг берген. Эки турачы дайынчылар Алдын-оол, Бичен, Сереп олар дайынчы даңгыракты эки турачыларның мурнундан берген.

Тываның ажылчы чоннарынга эки турачылар отрядының Кыйгырыын ук отрядтың командири капитан Кечил-оол номчуурга, митингиниң киржикчилери диммиттиг адыш часкаашкыны-биле хүлээп алган. Артистер солун концертти көргүскен. Эки турачылар ол кежээни ада-иелери, өг-бүлезиниң ишти, төрелдери, эш-өөрлери-биле кады эрттирген.

СЕНТЯБРЬНЫҢ бир чаазы аяс болгаш чылыг хүн болган. Чазак Ордузунуң (амгы Министрлер Чөвүлелиниң бажыны) баарында делгем шөлдү чон долган. Эки тура отрядының дайынчылары бүрүн белеткелдиг, чыскаал-биле келгеш, чыылган чоннуң мурнунга турупкан. Отрядтың командири капитан Кечил-оол эки турачыларның фронтуже аъттаныптарынга беленин илеткээн.

ТАР-ның Биче Хуралының Президиумунуң Даргазы Х. А. Анчимаа байырлыг митингини ажыткаш, эки турачыларга байыр чедирбишаан, чедиишкиннерни күзээн. ССРЭ-ниң ТАР-га элчини Петров, МАР-ның ТАР-га элчини Идамчап олар база байыр чедирген. Араттар Маңнай-оол, Баазан олар ада-иелерниң, төрелдерниң мурнундан чагыг сөстерни чугаалаан. Отрядтың командириниң политика талазы-биле оралакчызы улуг лейтенант М. Байысклан, дайынчылар О. Ойдупаа, О. Севил олар маадырлыг тулушкаш, дайзынның когун үзе чылча шавышкаш, тиилелгелиг чанып келирин эки турачыларның мурнундан даңгыраглаан.

Эки турачыларның олурар машиналарын Кызыл лозуңнар-биле шимээн. «Машиналарга олуруңар!» деп команданы берипкен. Машиналар чорупкан. Улуг-Хемниң паром аскынга чедир орукту дургаар чыылган чон бисти холдарын чайып, чагыг сөстерин берип, үдеди.

Удаваанда Сесерлиг суур көстүп келген. Ооң чону орук дургаар эндере чыглып, бистерже холдарын чайып, чылыг сөстерлиг йөрээлдерин салып турду. Аңаа доктаваан бис. Дөъштү элээн-не өскеп келгенивисте, тайганың өң-баазын чечектерин туткан тыва кыс бисти хөглүг уткуп, машиналар кырынче чечектерин октагылап, орлан-шоваа каттырып, аржылын чайып үдеп каан.

Бистер ол орлан кыска бүгүле экини күзеп, байырлажып эрткен бис. Өөк суурнуң, Туран хоорайның чурттакчылары база бисти найыралдыг үдээн.

СРЗ-БИЛЕ ТАР-ның кызыгаарынга машиналар доктааган. Отрядты взводтар аайы-биле чыскаапканда, отрядтың командири эш Кечил-оол:

— Эштер, эки турачылар! Чогуур айтыышкын келгиже манаар бис, шеригниң каң дег сагылга-чурумун шыңгыы сагыыр ужурлуг бис. Ам чүнү кылырын взводтарыңар командирлеринден билип алыр силер — дээш, тараар команда берди.

Кызыгаар эрттирер документилерни кылып турда, Шивилиг-Кара-Суугга дөрт хонук манаан бис. Чамдык дайынчыларның дөргүл-төрелдери ол үеде аңаа четкилеп келгеш, ужурашкан.

Дүъштеки чем соонда артистер оюн көргүскен. Оон соонда отрядты чыскаапкан. Нам, чазак төлээлери, отрядтың командири аңаа чүве чугаалаан. Кызыгаарны эртери-биле отряд шимчеп чорупкан...

ОРУК АРА...

УС хемниң унун дургаар чорук, Саянны ажып, төөлзүг чараш чурумалдыг агаар-бойдусту магадап чораан бис. Орук кыдыы суурларның чурттакчылары бисти хүндүткелдиг уткуп ап, ашкарып-чемгерип турган. Орук дургаар тараа, сиген шөлдеринде ажылдаан улустуң хөй кезии херээженнер, бичии оолдар, уруглар болуп турарын эскерип, дайынның тынызын билип чордувус.

Кежээ, имир дүжүп чорда, Абакан хоорайның чоогунга турган бир шериг паараңынга бистерни дүжүрген. Аңаа удуп чыдырывыста, муңгаранчыг өткүт үннүг чүве ой-ойде-ле кулакты уюкталдыр кускуннап каап турар мындыг болду. Паровоз деп чүве ол деп соолунде билип алдывыс.

Ол хоорайга ийи хонган бис. Хоорайлап, чурттакчылар-биле ужуражып, хөй солун чүүлдерни билип алган бис. Дыштанылга кежээзинде таңцыга чораан бис. Капитан Кечил-оол аңаа онза чараш таңцылап, кежээниң кол хөглекчизи болуп, бистерге-даа, өскелерге-даа аныяк-өскенге хөглүг, культурлуг таңцылап ойнап билириниң эки үлегер-чижээн көргүскен.

СЕНТЯБРЬ 8-ТЕ демир-орук өртээлинге отрядты чыскаал-биле чедире бергеш, поездиге олуртупкан. Сибирьниң делгемнери-биле демир-орук шөйлүп чорупкан; тейжигеш безин көзүлбес, ак хадыннарлыг, ында хаая бичии хөлчүгештер көстүр делгемнер-ле, делгемнер...

Муромск хоорайга чеде бээривиске, бистерни чадаг шеригге курлавыр белеткээр II кезектиң составынга хүлээп алган. Аңаа сентябрь 25-тен октябрь 4-ке чедир шериг өөредилгезин эрттирген бис. Ол хүннерде Совет Армияның бөө-чепсээн, тактиктиг белеткелдерни тускай программа ёзугаар өөренип эрттирдивис.

Аңаа турувуста, тыва ужудукчулар лейтенантылар Хунан-оол, Хопуя, Ензак олар чедип келгеш, бистиң-биле ужурашкаш, боттарының ужудукчу мергежилин бедидип алыры-биле Саратов хоорайже чорупкан.

Аңаа өөредилге доозулган соонда, отрядты Ковров хоорайга октябрь 5-тен ноябрь 18-ке чедир турган аъттыг шеригге курлавыр белеткээр ийиги адыгжы полктуң составынга дайынчы белеткелди эрттирдивис. Аңаа өөредилге үезинде Моол Арат Республикадан белекке берген эмдик аъттарны азырап, оларны өөредип-даа турдувус.

Эмдик малдарны ховуже чедип алгаш үндүре бергеш, шериг эзерлер-биле ыяк кылдыр эзертээш, тутчуп тургаш, мунгулаптар бис, аъттар чеже-даа моол турза, тыва оолдар чайлыр дээр хуу чок турган. Ынчап тургаш, ол эмдик малдарны мунар кылдыр өөредип апкан бис. Ол-ла аъттар-биле фронтуже чоруптувус.

ЭКИ ТУРАЧЫЛАРНЫҢ дайынчы белеткелин хынап көөрү-биле Москвадан генерал-полковник О. И. Городовиков келген. Отрядтың дайынчы белеткелин бүгү тала-биле хынап көргеш, бедик үнелелди ол берген болгаш фронтуже чоруурун чөпшээрээн.

Отрядтың командирлеринге, дайынчыларынга чаа идик-хепти, эки аъттарны бүгү-ле херексели-биле хүлээдип берген. Фронтуже орукка чоруптарынга белеткел хайнышкынныг чоруп турган.

Ноябрьның 19-та отряд аът-хөлү-биле кады тускай белеткээн поездиге чүдүрүнгеш, чорупкан. Даартазында эртен Москва кыдыында Левертово станцияга доктааган бис...

Москвадан ноябрь 22-де үнгеш, декабрьның 7-де Смоленск областың девискааринге турган сески гвардейжи аъттыг шериг дивизиязынга кежээликтей келген бис. Кезектиң командирлери болгаш шериг оркестри отрядты байырлалдыг уткаан. Ол суурну Синегиревка дээр болган.

ДААРТАЗЫНДА отрядты хүлээп алыр 31 дугаар гвардейжи аъттыг шериг полугун чыскаапкан. Полктуң мурнунга эки турачылар чыскаал-биле чеде бергеш, полкче көрүндүр турупкан.

Сески гвардейжи Кубань-Кара далайның Морозов аттыг аъттыг шериг дивизиязының командиринге ТАР-ның эки тура отрядының командири капитан Кечил-оол отрядтың

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

тан АССР-ге, Ростов областа болгаш Волганың алдыы агымнарынга рис тарыыр черлерниң суггарылгазын хөгжүдер;

хөвең тарылгалыг зонага эргежок чугула коллектор-дренаж четкизиниң тудуун болгаш ажылдап турар суггат системаларының суг хандырылгазын бедидер талазы-биле ажылдарны 1976 чылда колдуунда доозар. Куруг болгаш Ширабад ховуларда база Яван-Обикиикск шынаада черлерни суггарарын болгаш шиңгээдип алырын 1971—1975 чылдарда доозар, Тахиаташ гидробелдириниң, Андижан суг шыгжамырының, Наманган болгаш Амубухара каналдарының тудуун доозар, Кара-Кум каналының зоназында черлерни суггарарын улам ыңай хөгжүдерин, Каршин ховузунда болгаш өске-даа объектилерде ажылдарның темпилерин дүргедедирин хандырар;

Дүктү (ыланғыя нарын дүктү), хой эъдин болгаш каракуль хураган кежин бүдүрерин көвүдедир сорулга-биле хой ажылын хөгжүдер дээш ээн чыдар болгаш бедик даглаглыг районнарда одарларны ажыглаарын, чаа одарларны сугжударын болгаш ажыглалда одарларның мал чеми продуктулуун бедидер;

Ногааларны, чимистерни, виноградты, шайны болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин көвүдедири-биле черлерниң суггарылгазын болгаш кургадылгазын улам ыңай хөгжүдерин хандырар.

Мелиорастаар ажылдарның программазын күүседирин хандырары-биле 1971—1975 чылдарда күрүнениң 26,6 миллиард рубль капитал салыышкыннарын үндүрүп бээрин көрген. ССРЭ-ниң Күрбанкызы, ССРЭ-ниң Күрхандырылгазы, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери суг ажыл-агый организацияларын эргежок чугула материал-техниктиг курлавырлар-биле хандырар хүлээлгелиг. Мелиорастаар ажылдарны бүдүреринге, 37,5 муң экскаваторну, 38 муң бульдозерни, 26 муң скреперни болгаш өске-даа хөй техниканы үндүрүп бээрин көрген.

ССРЭ-ниң Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге даасканы болза:

суггарылга болгаш кургадылга системаларын база гидротехниктиг дериишкиннерни төлевилээрин болгаш тудуун улам ыңай экижидерин хандырар, төлевилел шиитпирлеринге артык чүүлдерни болдурбас, мелиорация системаларының болгаш дериишкиннерниң төлевилелдерин ажылдап кылырын база экспертизазын дыка дүргедедир, оларның тудуунуң хуусааларын кызырар;

тарылгаларны, олуртулгаларны болгаш өске-даа ажыктыг черлерни суггарарын механизастаарын болгаш автоматчыдарын калбаа-биле нептередир, бедик бүдүрүкчүлүг болгаш агротехниктиг негелделерге дүүшкен суг чаштырар болгаш суггат машиналарын ажыглаар, а ол ышкаш одарларга механизастаан болгаш автоматчыткан сугжудулга системаларының тудуун боттандырар;

Өйүн эртир шыкталган болгаш тулаалаган черлерни колдуунда хаалчак дренажтар дерип тургаш кургадырын боттандырар, эргежок чугула апарган черлерге суг агып кирер хемнерни өйлеп таарыштырар төлээде суг шыгжамырларының болгаш дериглелерниң мурнаан тудуушкунун база чер кургадырда хөрзүннерниң сүггур байдалын ийи таладан өйлээриниң системаларын тударын боттандырар; кургадып турар черлерни ажыглалга киирери-биле оларны шиңгээдип алырының аразынга үзүктелиишкин болдурбас төлээде, кургадып турар черлерни культуржудары-биле, оларның кырын дескилээри-биле болгаш өске-даа хемчеглерни чорудары-биле дүүштүр өйлээшкинниң болгаш суг чаярының четкизин тургузарын хандырар.

Черлерни мелиорастаарының угланыышкыннарын болгаш ээлчеглиг чоруун үндезилээр сорулга-биле эң чугула хемнерниң, иштики далайларның болгаш хөлдерниң девискээр кавызында суг курлавырларын комплекстиг ажыглаарының болгаш камгалаарының схемаларын, а ол ышкаш өйүн эртир шыкталган зонаның кол районнарынга черлерни комплекстиг мелиорастаарының схемазын ажылдап кылырын 1971—1975 чылдарда доозар. Соңгу хемнерниң суунуң чамдызын Волга хемниң бассейнинче болгаш Сибирь хемнериниң суунуң чамдызын Сыр-Дарья болгаш Аму-Дарья хемнериниң бассейнеринче аксып киирер талазы-биле эртем-шинчилел болгаш төлевилел-дилелге ажылдарын организастаар талазы-биле хемчеглерни сонуургалдыг министерстволар болгаш төп албан черлери-биле кады ажылдап кылырын ССРЭ-ниң Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунга дааскан.

Чарвактың гидробелдириниң тудуун 1973 чылда, а Тахиаташ болгаш Токтогул гидробелдирлериниң тудуун 1975 чылда доозарын болгаш 1973 чылда Нурек гидробелдириниң суг шыгжамырын 1,5 миллиард кубометрден эвээш эвес суг-биле долдурарын хандырарын ССРЭ-ниң Энергетика болгаш электрижидилге министерствозунга даскан.

Черлерни мелиорастаар талазы-биле айыткан программаны чедиишкинниг боттандырарынга чурттуң хөй-хөй министерстволарын болгаш төп албан черлерин киириштирер.

1971—1975 чылдарда көдээ ажыл-агый культураларын суггарар машиналарны болгаш деригни, а ол ышкаш мелиорацияның бедик бүдүрүкчүлүг тракторларын, машиналарын ажылдап кылырын болгаш белеткээрин хандырарын Трактор болгаш көдээ ажыл-агый машина тудуушкун министерствозунга, Тудуг, орук болгаш коммунал машина тудуушкун министерствозунга болгаш өске-даа чамдык министерстволарга даскан.

Суг чаштырар болгаш суггарылга машиналарын база кажер насос станцияларын бүдүрүп үндүреринге хереглээр тудуштурулга кезектерлиг болгаш арматуралыг, чуга ханалыг алюминий болгаш чуга ханалыг чайырлаан каң хоолайларны 1971—1975 чылдарда бүдүрерин хандырарын ССРЭ-ниң Ужар чүүл үлетпүр министерствозунга, Кара металлургия министерствозунга, Чиик болгаш аъш-чем база амыдырал приборлар үлетпүрүнүң машина тудуушкун министерствозунга хүлээткен.

Мелиорация ажылдарынга хереглээр машиналарны болгаш деригни бүдүрер талазы-биле заводтарның тудуун болгаш ажыглалга киирерин 1973—1977 чылдарда хандырарын ССРЭ-ниң Тудуг, орук болгаш коммунал машина тудуушкун министерствозунга, ССРЭ-ниң Үлетпүр тудуг министерствозунга, ССРЭ-ниң Аар индустрияның бүдүрүлгелериниң тудуг министерствозунга, ССРЭ-ниң Тудуг министерствозунга, ССРЭ-ниң Энергетика болгаш электрижидилге министерствозунга, ССРЭ-ниң Ортумак машина тудуушкун министерствозунга даскан.

Суг чаштырар установкаларны белеткээринге херектиг электри-биле каңнаар чуга ханалыг хоолайларны база мелиорация тудуунга болгаш көдээ ажыл-агыйның суг хандырылгазынга хереглээр улуг диаметр хемчээлдиг каңнаашкынныг хоолайларны бо беш чылда бүдүрерин болгаш олар-биле хандырарын ССРЭ-ниң Кара металлургия министерствозунга даскан.

1971—1975 чылдарда суг ажыл-агый организацияларынга руда эвес тудуг материалдарын үндүрүп бээрин болгаш суурларны телефончудар, радиожудар, газчыдар база автомобиль оруктарының тудуунуң талазы-биле эргежок чугула хемчээлдиг ажылдарны оларга күүседирин хандырарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге даскан.

Дээди өөредилге черлеринге «гидромелиорация» болгаш «гидромелиорация ажылдарының» тускай эртемнериниң аайы-биле студентилерни хүлээп алырын, суггаттыг болгаш кургаткан черлерде чер ажылының талазы-биле агрономнарны белеткээрин, улус ажыл-агыйының ол тускай эртемниглерге херегледерин эң долу хандырарын барымдаалааш, калбартырын ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Дээди болгаш тускай ортумак өөредилге министерствозунга болгаш эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге даскан.

Күрүне бүдүрүлгелериниң (организацияларының) болгаш колхозтарның херегледиинге дүүштүр гидромелиорацияның болгаш гидромелиорация ажылдарын механизастаарының талазы-биле техниктерни белеткээрин хандырарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунга даскан.

Черлерни мелиорастаар талазы-биле 1971—1975 чылдарда айыткан программаны күүседиринче угландырган өске-даа элээн хөй хемчеглерни доктаалда база көрген.

ХҮН АЙТЫРЫЫ—БҮГҮ-НИИТИ ӨӨРЕДИЛГЕЗИНИҢ ХООЙЛУЗУ

Партияның XXIV съездизи бистиң чуртувустуң хөгжүлдезиниң чаа сорулгаларын тодарадып, улуг айтырыгларны шиитпирлээн. Эрткен сески беш чылда экономика, культура болгаш ажыл-агый талазы-биле бистиң чедип алган чедиишкиннеривис улуг. Хөй националдыг совет өг-бүледе хеймер дуңма болган Тыва республиканың базымнары делгем апарган. Совет Тываның чылдарында улус өөредилгези таныттынмас кылдыр чаартынган. Башкыларның, өөреникчилерниң саны каш катап өскен дээрзин республиканың школа директорларының чөвүлел хуралын ажыдып тура партияның XXIV съездизиниң делегады, СЭКП ТК-ның кежигүнү, партия обкомунуң бирги секретары эш **С. К. Тока** чугаалаан.

«Партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш башкылар коллективтериниң сорулгаларының дугайында» илеткелди Тыва АССР-ниң чырыдыышкын министри **Д. Б. Ондар** кылган. Тываның улус өөредилге ажылдакчылары эрткен беш чылда эвээш эвес чугула айтырыгларны шиитпирлеп келген. Күрүнениң капитал салыышкынының күсели-биле сески беш чыл дургузунда 6,6 муң олуттуг школаларны ажыглалга киирген. Чүгле эрткен чылын безин ийи муң хире олуттуг школа бажыңнары ажыглалга кирген деп илеткелчи демдеглээн. Беш чыл дургузунда 2.141 муң рубльдиң дериг-херекселдерин школалар садып алган. Өөредилге кабинеттери, мастерскаялар бисте көвүдээн.

Өөредилгениң чаа планнары болгаш чаа программаже шилчилге чоруп турар школага белеткелдиг экижидери-биле көдээ черлерде белеткел класстарын ажыткан, ында өөредилге чедиишкинниг чоруп турар. Бүгү-ле айтырыгларны шиитпирлээри кайнаар угланганыл деп айтырыгга мынчаар харыылаары чугула. Бүгү-ниити ортумак өөредилгеже шилчилге чоруп турганы ол. Улуг сес чыл школаларын ортумакче, эге школаларны сес чылдыы кылдыр эде организастагылаан. Ам бистиң республикада 168 школа ажылдап турар. Ортумак школаларның саны өскен.

Башкы кадрларның шынар талазы-биле составы чылдан чылче экижип олурар. Башкыларның хөй кезииниң билии дээди болгаш дооспаан дээди азы тускай ортумак. Россия Федерациязының болгаш Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкылары деп хүндүлүг атты 118 кижи чедип алган. Республикага билдингир ат-сураглыг башкылар Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры С. С. Тамдын-оол, А. А. Федченко, А. Б. Маскыр, Д. К. Хомушку, В. С. Волченко дээш өске-даа он-он аттарны маңаа адап болур деп эш Ондар уламчылаан.

Партияның XXIV съездизи бистиң чуртувуска бүгү-ниити ортумак өөредилгени тоску беш чылда бүрүн боттандырарын доктааткан. Республиканың улус өөредилге ажылдакчыларының мурнунда кандыг сорулгалар салдынганыл? Хамыктың мурнунда бүгү-ниитиниң сес чыл өөредилгезиниң Хоойлузун чер болганга боттандырары чугула. Бо айтырыгга хамаарыштыр бистиң школаларывыста улуг четпестер бар дээрзин илеткелчи тодаргай көргүскен. Бирги класска хүлээп алган уругларның сес класс доозуп үнүп турары чамдык районнарда кончуг эвээш. Таңды, Эрзин, Тес-Хем дээш өске-даа районнарны маңаа адаары чугула.

Өөреникчилерниң сан-даңзызын тургузарында, учётта улуг четпестерниң барын хыналда илереткен. Чижээ: Таңдының Бай-Хаак ортумак школазында өөреникчилерниң алфавит ёзугаар дептерин шын доллурбаан, үнүп чоруткан болгаш келген өөреникчилерге хамаарыштыр дужаалдар бижиттинмээни илерээн. Ол-ла районнуң Сосновка школазында, Эрзин ортумак школада байдал моон дээредевес.

Бүгү-ниити өөредилгезин чедиишкинниг боттандырарының кол үндезини өөреникчилерниң баштайгы сан-даңзызын шын тургузарында, школа удуртукчулары, көдээ Советтер болгаш өске-даа хөй-ниити организациялары демниг ажылдап, сагыш човаашкынны бичии-даа кошкатпас дээрзин илеткелчи айтып турган. Шак мындыг харысалга чок чоруктуң уржуундан бо чылын бистиң республикадан 180 өөреникчи өөредилгезин ара каттан. Багай өөредилге, катап олурар чорук база өөредилгезин ара каары уругларны экиге кажан-даа чедирбес. Чамдык таварылгаларда корум-чурум үрээр чоруктарның тыптып кээр чылдагааны ында.

Үшкү улдуңнуң түңнелинден көөрге, өөредилгениң ниити деңнели чавыс. Моон мурнунда дээре деп санадып турган Кызыл хоорайның школаларының ниити көргүзүүн алыр болза, Россия Федерациязының хоорайларындан эң чавыс көргүзүг деп маңаа чораан комиссия санаан. Башкылап турар эртемниң методиказын безин орта билбес, өөредилге-кижизидилге ажылын экижидеринче, уругларның билииниң шынарынче сагыш салбас чамдык ындыг таварылгалар барын база айыткан.

Улуг-Хемниң Чаа-Хөл ортумак школазының директору **А. Т. Кошкарова** бүгү-ниити өөредилгезин шиитпирлээринге таварыжып турар чамдык четпестерни тодаргай айыткан. Тус черниң хөй-ниити организациялары ук айтырыгны кичээнгейге албас, ынчангаш янзы-бүрү чылдагааннар-биле беш өөреникчи школадан дашкаар арткан. Материалдыг бааза айтырыы эки шиитпирлеттинмейн келген.

Чадаананың № 1 школазында бүгү-ниити өөредилге айтырыын шиитпирлээринге хөй-ниитиниң ролю көскү дээрзин школа директору эш **З. С. Куулар** саналынга демдеглээн. Өөредилге чылының бүгү дургузунда школаның хамаарышкан девискээринге хыналдаларны доктаамал чоруткулаан. Маңаа ада-иелер комитеди тодаргай рольдуг болган.

Бай-Тайга райкүүскомунуң даргазының оралакчызы **А. А. Ооржак** школаларның материалдыг баазазын экижидер талазы-биле чоруттунуп турар хемчеглер дугайында чугаалаан. Школа бажыңы, башкыларга чурттаар оран-бажың дээш элээн хөй тудугларны сөөлгү чылдарда кылган.

Школачыларның учёдун тургузуп турары багай эвес, районнуң бүгү школаларында уругларның мартта чорудар учёдун кылган. Күш-ажылчы кижизидилгениң айтырыгларынче сагыш салдынган, районда өөреникчилерниң 4 бригадазы тургустунган.

РСФСР-ниң Чырыдыышкын министерствозунуң хыналдазындан илерээн четпестерни бүрүнү-биле чайладырының арга-хемчеглерин ап чорудуп турарының дугайында Кызыл хоорононуң эргелекчизи эш **З. Ф. Борисова** активке илеткээн. Хоороного хамааржып турар көдээ школаларны хоорай школаларының деңнелинге чедирер дугайында оон саналы кончуг чөптүг ук айтырыгны амыдыралга боттандырар дээш ажылдаар апаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы **Х. А. Анчиманың** саналында үнелиг арга-сүмелер, партийжи ёзу-биле дорт сөглээн шүгүмчүлелдер хөй болган. Республиканың школаларынга хүлээп ап турарывыс 100 өөреникчиниң чүгле 63-ү сес чыл школазын, а 27-зи ортумак школаны доозуп үнүп турарын ол дүвүренчиг байдал деп санаан. Чамдык районнарда ук көргүзүг оон-даа чавыс боор турары чажыт эвес.

Улус өөредилге активиниң хуралындан республиканың башкыларынга кыйгырыгны хүлээп алган.

Б. ДИРЧИН.

ШАҢНАЛДАРНЫ ТЫВЫСКАН

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин хөгжүдеринге сески беш чылда чедип алган көскү чедиишкиннери дээш Тес-Хем районнуң бөлүк мурнакчыларын ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаан.

Ол бедик шаңналдарны Самагалдайның Культура бажыңынга СЭКП Тыва обкомунуң бюро кежигүнү М. К. Шыырап байырлыг байдалга тывыскан.

Чазактың дээди шаңналы— Ленин ордени «Чодураа» колхозтуң хойжу бригадазының бригадири И. С. Данзурунуң хөрээн каастай берген.

— Мээң күш-ажылымны бедии-биле үнелээни дээш Коммунистиг партия, Совет чазакка чүректиң ханызындан өөрүп четтирдим. Көдээ ажыл-агыйны хөгжүдери-биле партияның салган сорулгаларын күүседир дээш чаа беш чылдың чыл бүрүде бригада ортумаа-биле чүс баш төрүүр хойдан 100 хураганны алырын хүлээнип тур бис,— деп, Иван Симчитович чугаалаан.

«Тес-Хем» совхозтуң хойжузу С. Ч. Монгалбии «Күш-ажылдың Кызыл Тугу» орденни, «Чодураа» колхозтуң тудуг бригадири С. Х. Адыя, «Ак-Эрик» колхозтуң кадарчызы Х. Э. Соян, «Чодураа» колхозтуң хойжузу Б. Ч. Сырат, «Чодураа» колхозта инек кадарчызы С. Н. Чикей, «Тес-Хем» совхозта мал эмчизи Л. С. Чооду, Чыргаланды көдээ Советиниң даргазы М. Н. Ензак оларга Хүндүлелдиң демдээ орденнерни тывыскан. «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш», «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медальдар-биле 7 кижи шаңнаткан.

А. ДЕМБРЕЛЬ.

өрук-суур эки чедип келгенин илеткээн. Ооң соонда ук дивизияның 31-ги гвардейжи аъттыг шериг полкузунуң составынга тыва эки турачыларны хүлээп алырының байырлалдыг ёзулалы болган.

Дивизияның командири гвардейжи полковник Павлов, политика талазы-биле оон оралакчызы гвардейжи полковник Нитовщиков олар аңаа киржип, Тываның нам, чазааның адрезинге чылыг сөстерни чугаалап, изиг байырны чедирген. Оон соонда полктуң ниити чыскаалын олар хүлээп алган. Тыва эки турачыларның отрядын ол хүнден эгелээш, ук полктуң 4-кү эскадрону кылдыр адаан. Оон эгелээш-ле, тыва эки турачылар 31-ги гвардейжи аъттыг шериг полкузунуң 4-кү эскадронунуң дайынчылары апарган.

Декабрьның 9-та полктуң белеткелин дивизияның штабының начальниги гвардейжи дайынчы болгаш политиктиг полковник Сараппу хынап көрген. Аңаа тыва эскадрон база кириишкен. Ооң соонда декабрь 10-дан 12-ге чедир үеде полктуң дайынчы белеткелин корпустуң аъттыг шериинин командылалының штабының инспекторлар бөлүүнүн начальниги генерал-майор Смирнов бүгү тала-биле хынап көргеш, полк эки дайынчы белеткелдиг-дир, дайылдажып болур-дур деп үнелелди берген.

ТУЛЧУУШКУННУҢ ЭГЕЗИ

КОМАНДЫЛАЛ чериниң дужаалын ёзугаар дивизия декабрь 20-де Белоруссияның Гомель хоорай уунга фронтунуң мурнуку шугумунга чоокшулап келген. Ол үеде бистиң эскадронувуска мындыг таварылга болган. Улуг лейтенант Саттың командылааны үшкү взвод эскдронунуң хайгыылчызы болуп, мурнуку шугумга чоок хонган чүве. Туманныг, сооксумаар эртен турган.

Улуг лейтенант мени кый дээн, чеде бээримге, эскадрон командиринге медээ чедир деп дужааган. Дневальный болуп турарымны аңаа илеткээримге, ол дужаалын соксаткаш, ол албаныңарны күүседиңер дээш, чорудупкан. Оон Оюн Кежегени келдирген. Ол дужаалды аңаа берген. Кежеге аъттарга баргаш, эң чоок турган Ак-оолдуң калчан дорут аъдын чавыдактапкаш, хапкан. Элээн үе эрткен, а Кежеге сураг барган. Командир өске дайынчы чоруткан, Кежеге эскадрон командиринге барбаан болган. Дайынчылар Кежегениң аъдының изин истээш, ол аскаш, мурнуку шугумну эртип, дайзынның талазынче азып чоруй барганын тодараткан.

Полктуң командылалы бирги Украина фронтузунуң шериглеринге чедер дужаалды алгаш, чорупкан. Полктуң хүн бүдүлеги амыдыралынга херек чүүлдерни шанактыг 90 аътка сөөртүп чораан. Агаар-бойдус чылып, шанак оруу бергедээн. Декабрь 22-ге чедир Восход дээр суурга чедир мүнне чуга харлыг оруктап чоруур аргалыг турган, а ооң даартазында чаъс чаггаш, чуга харны эргизип каапкан, өрук карарган. Шанактыг аъттарны 5 км хире чорааш-ла, дыштандырар ужурга таваржып чораан бис.

ШАК ЫНДЫГ берге байдал-биле полк дүн, хүнде 30-ден 65 км чедир орукту эртип чорааш, 800 км ырак орукту эрткен. Полк Украинаның Сердюк дээр суурунга доктаагаш, тулчуушкунче кирерринге белеткенип эгелээн. Тыва эки турачылар дайынчы даңгыракты аңаа хүлээп алган.

Январьның 30-де бистиң дивизияның 29-ку гвардейжи полугу мурнунга чорааш, дайзын-биле тулчуушкунче Стретулов суурдан эгелеп кириишкен, а 31-ги гвардейжи полк Деражно суурдан эгелээн.

Корпустуң командылалы 8-ки гвардейжи дивизияга Ровно хоорайда мөөннеттинген дайзынның шериглеринче арга-арыг, тулаалыг черлер талазындан билдиртпейн халдааш, хоорайның демир-орук станциязын ээлеп алыр, оон улаштыр хоорайны хостаар дужаалды берген. Бистиң тулчуушкуннарывыс мынчаар эгелээн чүве...

Т. ТАРЖА,
эки турачы чораан.

Делегей бо хүннерде

БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛ

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Румынияның Коммунистиг партиязының тургустунганының 50 чылынга тураскааткан байырлыг хурал Республика ордузунга болган. Хуралды РСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы И. Г. Маурер ажыткан. РКП-ның Чиңгине секретары, РСР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Н. Чаушеску илеткел кылган. Ооң чугаалааны болза: улуг когаралдарны үндүрүп тургаш, нацизмниң шериг машиназын чылча шапкан болгаш фашистиг дарлалдан Румынияны база өске-даа чурттарны хостаарынга болгаш гитлерлиг Германияны чылча шаварынга шиитпирлиг салыышкынны киирген алдарлыг Совет Армияга өөрүп четтиргенивисти илередип турар бис.

СИРИЯ. 1966 чылдың декабрьда ССРЭ биле САР-ның чазактарының аразынга Евфрат хемде гидробелдир тудуушкунунга кады ажылдажылга дугайында дугуржулгага ат салдынган турган. Гидробелдирге 60 метр бедик плотинаны, 800 муң киловатт күштүг электростанцияны, суг шыгжамырын, үнүш-дүжүткүр 600 муң гектар немелде черни суггарар арганы бээр суггарылга четкизин тудуп тургузарын көрген.

Амгы үеде ГЭС тудуунуң тавааи салыры дооступ турар.
ЧУРУКТА: плотина тудуунуң чорупт турары.

Е. АМПИЛОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

УДУРЛАНЫЫШКЫННЫҢ ДЕМДЭЭ

АМЕРИКА ХАЙЫМНАП ТУР

НЬЮ-ЙОРК (СЭТА). Эрге-чагыргаларның үүлгедиишкиннери боор турда-ла, дайынга удур хөделиишкиннер Американың хоорайларын улам хөйү-биле хаара тудуп турар.

Бостонга база дайынга удур улуг чыскаал болган. 30.000 ажыг хамаатылар «Дайынны соксадыр» — деп, медеглээр дээш хоорайның кудумчуларынче үнгеннер. Дайынга удурланыышкынның массалыг митингизин аңаа эрттирген.

Май 5-те Нью-Йоркка дайынга удурланыышкынның хүнү болган. Ол хүнү дайынга удур чыскаал үезинде Кентиниң дөрт студентилериниң өлүрткенинин болгаш Джексонга студент-негрлерни боолааның бир чыл болганын демдеглээр, ол ышкаш бир чыл бурунгаар америк шериглер Камбоджаже халдап кирген сагындырар дээш эрттирген деп Манхэттенниң (Нью-Йорк районну) муниципалитединиң даргазы П. Саттон медеглээн.

Дайынга удур Нью-Йоркка болган чыскаалдар «Дайынны доп-дораан соксадыр», «Моон соңгаар чаңгыс-даа кижи өлүртпес ужурлуг», «Америк шериглерни шуптузун чуртунче келдирер»—деп негелделерниң адаа-биле болуп эрткен. Хоорайның дыка хөй компанияларының албан хаакчылары дайынга удур митингилерни шуут-ла ажылдап турар черлеринге эрттирерин шиитпирлээн.

Хоорайда садыг ажылдакчыларының профэвилели, аптекаларның болгаш эмнелгелерниң профэвилели дайынга удурланыышкынны илередириниң профэвилелчи марыжын эрттирер деп чарлаан.

Вашингтонга мурнунда туттурган 7000 кижиге немештир ийи муң тайбың чыскаалчыларны полиция тудуп хоругдаан.

Полицияның болгаш национал гвардияның шериглериниң Вашингтонга чыскаалганнарны кадыг-дошкуң аажылааны америк хөй-ниитиниң килеңнээшкинин болдурган. «Дайынга удур тайбың чыскаал киржикчилеринче чазактың айтыышкынын ёзугаар шериглерниң халдаашкыны дээрге, америк хамаатыларның конституцияда көрдүнген эргелеринче болгаш хосталгазынче халдаашкын-дыр»—деп, «Дейли Уорлд» солун бижээн.

«Чыскаалганнарны сегирип алгаш, оларның ээгилеринче, ооргаларынче докпак-биле чула уддавышаан, бужар-баък сөстерни алгырып турар полицейжилерни көөрү сөөлгү хүннерде чаңчыл апарган»—деп, «Нью-Йорк таймс» солун бижээн. Полицейлер караанга-ла көзүлген кижилерни тудуп ап турганын ол солун айыткан.

КОНСТИТУЦИЯНЫ ҮРЭЭН ЧОРУК

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Вашингтон, Нью-Йорк, Сан-Франциско, Филадельфия, Бостон, Нью-Хейвэн, Санта-Барбара, Санта-Моника болгаш өске-даа хөй-хөй хоорайлар бо хүннерде Индий-Кыдатта үргүлчүлеп турар агрессияга удурланганын илереткен хөй муң кижи кириишкен чыскаалдарның болгаш митингилерниң киржикчилериин полицияның кадыг-дошкун, араатанзыг ёзу-биле аажылаашкыннарының херечилери болганнар. «Корум-чурум камгалакчыларының» үүлгедиишкиннерин америк хөй-ниити буруу шаап турар. Ол хамаан чок АКШ-тың судшүүгү черлериниң төлээлекчилери полицияның үүлгедиишкиннеринге удурланып үнген. Вашингтоннуң келдерел судунуң үш судьялары кандыг-даа буруудадылга онааттынмаан туттурган чыскаалчыларны шуптузун хостаарын негээн.

АКШ-тың конгрезиниң төлээлекчилер палатазының кежигүннери У. Райэн, Р. Драйнэн болгаш У. Фондрой 13.000 ажыг тайбың талалакчыларын полицияның тудуп хоругдааны хоойлу-дүрүмнү шыңгыызы-биле үрээни ол болган деп парлалга конференциязынга медеглээннер. Олар АКШ-тың чазаан туттурганнарга буруузун миннирин, Конгресске — полицияның ужур-дүрүм чок үүлгедиишкиннерин истеп көөрүн сүмелээннер.

Каттышкан Штаттарның конституциязын эрге-чагыргаларның үреп турарынга «Хамааты хосталгаларны камгалаар эвилел» удурланыышкынын илереткен. Ол организация туттурган чыскаалчыларны шуптузун хостаар негелдени элээн каш конгрессменнерниң деткимчези-биле Дээди судка киирген.

АК БАЖЫҢНЫҢ ЧАНЫНГА МИТИНГ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Май 6-да Ак бажыңның мурнунда шөл—Лафайет скверге килеңнээн чон долган турган. АКШ-тың Индий-Кыдатта агрессиязын дораан соксадырын болгаш оон америк шериглерни шуптузун үндүрерин негээн федералдыг албан-хаакчыларның митингизи аңаа болган. Шөлге тургузуп каан репродукторлардан муң-муң кижилерниң: «Дайынны соксадыңар», «Тайбынны доп-дораан тургузар» — дээн үннери, Ак бажыңга хостуг дыңналып турган.

Кайда-даа полиция... Корум-чурумнуң аъттыг-чадаг камгалакчылары» Ак бажыңны, Лафайет скверни бүзээлепкеннер. Чоок-кавыда бажыңнарның крышаларынга бичии-ле дегбейн, бир шериг вертолёт шөл кырынга дээскиниц турган.

«Тайбың болгаш хосталга» — албан-хаакчыларның дайынга удур митингизиниң кол кыйгырыы ындыг. Юстиция министерствозунуң албан-хаакчылары мындыг плакат-биле митингиге келген: Министерствонуң албан-хаакчыларының 82 хуузу — дайынны соксадырын негеп турар». «Мурнуу-Чөөн Азиядан америк шериглерни озал чокка, долузу-биле үндүрерин негээн бижиктиң адаанга министерстволарның болгаш чазактың өске-даа албан черлериниң албан-хаакчылары ат салганнар».

Индирде — төлээлекчилер палатазының кежигүнү республиканчы Поль Макклоски. Ол Ак бажыңның авантюристиг үзел-бодалының шиитпирлиг удурланыкчызы Мурнуу-Азияда дайынны доп-дораан соксадырынче кыйгырган. Макговерн-Хэтфилдиң америк шериглерни бо чылдың декабрь 31-ге чедир үндүрген турарын көрүп турар резолюциязын бадылаарын АКШ-тың дээди хоойлужудулга органының кежигүннеринден негээринче федералдыг албан-хаакчыларын ол кыйгырган. Камбоджаны болгаш Лаосту бомбалаар деп президентиниң дужаап олурары дээрге, «камгаланыр дээн хөделиишкин» эвес, а АКШ-тың президентизиниң конституцияда көрдүнген эргелерин үревишаан, оон дайынны улам калбарттыры ол болур деп Макклоски чугаалаан.

БУРУНГУ ТЫВАНЫҢ АНЫЯК УРАН ЧҮҮЛҮ

«Тываның уран чүүлү бо, дыка-ла солун-дур! Мырыңай чоокка чедир-ле ол ырак республиканың дугайында шоолуг чүве билдинмес турган. Ынчаарга ам ооң чурулга уран чүүлүнүң чечектелиишкининиң дугайын билип ап, ол эрте бурунгу черниң каас чаражын ажыдып көрүп тур бис»...

Бо дээрге делгелгени көргеш барган кижилерниң бирээзиниң чугаазы-дыр. СЭТА-ның корреспондентилери РСФСР-ниң автономнуг республикаларының чурукчуларының чоокта чаа Москваның Төп делгелге залынга ажыттынган чогаалдар делгелгезинге чораан. Ооң делгел бөлүктери республикаларның санынга дүүштүр он алды боон турар. Эң-не кескү тода болгаш онзагай бөлүктерниң бирээзи Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың чурукчуларынга хамаарыжып турар боор. Ында бүгү жанрларның чүс ажыг ажылы — уран чурулга, графика, скульптура, кааcталга-шимелде уран чүүлүнүң чогаалдары болгаш улустуң уран-шеверлериниң кылыгтары доова кирген.

Делгелгениң ол булуңунга баргаш, кижи бедик даглыг аян одарларның, чаагай тыдын, ина бүрүлүг тайга ээзимнериниң чуккуун, Енисейниң чалгыгларының сергедикчи салгынын эскерип турар ышкаш болур. Тываның чурукчулары төрээн бойдузун улуг ынакшыл-биле илередип көргүскеннер. Ол оранны улам-на каас, улам-на байлак кылып турар чаңгыс чурттуг кижилерниң портреттери ажылдарда дыка улуг черни ээлеп турар.

«Москвада тургустунган делгелгеде республиканың уран мастерлериниң бүгү салгалдары киришкен. Мында РСФСР-ниң алдарлыг чурукчузу С. Лаңзының жанрлыг чуруктары, В. Дёминниң, Г. Суздальцевтиң пейзажтары, Т. Левертовскаяның, Саая Сарыг-оолдуң, Г. Торлуктуң бижээн портреттери, И. Салчактың, М. Петровтуң, Ю. Курскийниң, И. Сажинниң, Л. Спрыгинниң графиктиг чуруктары. Оларның чанында—сиилбилге уран чүүлүнүң сураглыг мастерлериниң, даш чонукчулары Х. Тойбухааның, Д. Тойбухааның, С. Хертектиң, М. Черзиниң, К. Сааяның уран холдарының кылган чүүлдери. Театр уран чүүлүнге сундулуглары «Самбажык», «Чечен биле Белекмаа» деп шиилерге С. Лаңзының шимелде эскизтери хаара туда бээр.

Россия Федерациязының автономнуг республикаларының чурукчуларының чогаалдар делгелгезиниң байырлыг ажыдыышкынны москвачыларга болгаш чайысылалдың аалчыларынга улуг байырлал болу берген. Ажыдыышкынның ёзулалынга Тываның чурукчулары С. К. Лаңзы, Т. Е. Левертовская, Х. К. Тойбухаа болгаш оон-даа өскелер база киришкен.

— Бистер чурттуң уран чүүл амыдыралында улуг болуушкунга киржип тур бис— деп, ол хүн РСФСР-ниң Чурукчулар эвилелиниң баштаар чериниң даргазы Г. М. Коржев чугаалаан.—Мындыг чогаадыкчы отчёттуң бир-ле дугаар чорудуп турары бо. Бистиң ажыдып турар делгелгевис Совет Россияның бүгү республикаларында национал культураның шалкым чечектелиишкининиң дугайын херечилеп турар-дыр. Делгелге совет чурулга уран чүүлүнүң хөгжүлдезинде чаа үе-чада болур дээрзинге чигзиниг чок.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы В. И. Кочемасовтуң чугаалааны болза, бо делгелге Совет эрге-чагырганың чылдарында чурулганың, графиканың болгаш скульптураның национал школаларының хөгжүлдезиниң көрүлдези болур. Ол үениң дургузунда бүгү автономнуг республикаларга кайгамчык улуг өскерилгелер болгулаан, ол өскерилгелер уран чүүлде тодаргайы-биле илереп турар. Москвада делгелгеде муң хире авторларның үш муң ажылдары кирген. Хөй национал совет культураның нежиктиг эртинезинче чогаадыкчы эвилел бүрүзү төлептиг салыышкынын киирген.

Москвачылар акы-дуңма республикаларның уран чүүлүнге улуг сонуургалын илереткеннер. Делгелгениң ажыдыышкынының баштайгы хүннеринде безин ооң залдарынга 50 ажыг муң көрүкчүлер чораан барган. Олар чуруктарның болгаш скульптураларның чанынга чурукчуларның боттары-биле ужуражып, мастерлер-биле оларның чогаадылгазының дугайында чугаалажып, үнелел дептеринде он магадаан бижиктерин артырып каап турган.

Делгелгениң төп залында салонну ажыткан, кааcталга-шимелде уран чүүлүнүң кылыгларын оон садып ап болур. Тываның даш чонукчуларының ажылдарын садып алыкчылар аажок улуг сонуургал-биле ап турар.

СЭТА-ның корреспондентилери Тываның уран чүүлүнүң дугайында боттарының бодалдарын чугаалап бээрин делгелгениң үнелекчилеринден дилээн. Оларның чамдыктарының чугаалары мындыг болган.

РСФСР-ниң Чурукчулар эвилелиниң баштаар чериниң секретары, уран чүүл эртемдени В. А. Юдичев:

— Тываның уран чүүлү сөөлгү чылдарда бедик чечектелиишкинни чедип алган, ынчангаш ооң делгэм бөлүүнче көрүкчүлерниң салып турар бедик сонуургалы дүрүм ёзугаар болур чорук-тур. С. Лаңзының «Хосталга дугайында ыр» деп, В. Дёминниң «Совет Тываның аныяк араттары» деп чуруктарындан эгелээш, Тываның мастерлериниң эң сөөлгү ажылдарынга чедир республиканың колкол чурукчуларының чогаадылгазы мында хоочун шагның аявы-биле көргүстүнген.

Бо республиканың уран чурукчуларының болгаш графиктериниң чогаадылгазы нарын байдалдарда тургустунуп келген болгай: Тыва РСФСР-ниң улустарының акы-дуңма өг-бүлезинге чоокта чаа, 1944 чылда, кирген. Тыва улустуң сагыш-сеткилинге кайгамчыктыг чаагай чүүлдү таалап көөрү чаа өң-биле чечектелген. Ооң чайынналчак херечизи—кааcталганың уран сиилбилгезиниң бөлүүнде делгелгелер болур. Даш чонукчузу Х. Тойбухаа аъттыг кижилерниң болгаш дириг амытаннарның дүрзү хевирлерин кайы хире өткүт ынакшыл-биле, кайы хире сорукнур мергежил-биле тургузуп турган-дыр, көрүңер даан. Улусчу ёзунуң чаңчылдары профессионал чурукчуларның уран чүүлүнде ам-даа чурттавышаан-дыр деп чүвеге бир делгегден бир делгегге барып, оваарымчалыг көрүп тургаш, кижи шынап-ла бүзүрей бээр-дир. Даш чонукчузу Х. Тойбухаа бир дугаар тыва скульптор апарган деп чүвени бодап көөрге канчап кайгамчыктыг эвес болур деп! Маны дашты сиилбип тургаш, утка талазы-биле кончуг солун портретти ол тургускан.

РСФСР-ниң уран чүүлдериниң алдарлыг ажылдакчызы, профессор К. М. Максимов:

— Эрткен чылдың күзүнүнде мен Тывага чорааш, аңаа акварелчи бөлүк чурукчулар-биле кады ажылдап турдум. Уран чурукчу кижиге ол магалыг-ла таалаңчыг оран чораан! Ында чүзүн-баазын өңнерни, чогаадылгага темаларны чеже дээр ону! Ынчан мен сураглыг тыва чурукчу С. Лаңзы болгаш республиканың хөй-хөй чурукчулары, графиктери-биле чоок кылдыр танышкан мен.

С. Лаңзының «Кара-Даг» деп солун акварелин болгаш ооң театр кааcтап шимээр эскизтерин бо делгелгеден көөрү меңээ кончуг өөрүнчүг-дүр. Ол уран мастер-биле кады бо делгелгеге чурукчулар Г. Суздальцев, Т. Левертовская, графиктер М. Петров, И. Салчак, Г. Торлук чедиишкинниг киржип турлар. Оларның ажылдарын нарын эскериичел чорук, амыдыралды билири, күүселдениң профессионалдыг бедик деңнели онзаландырып турар.

В. КЛИМЕНКО,
А. ЯКОВЛЕВ.
(СЭТА-ның корр.).

ТИИЛЕЛГЕ

Бо күчүлүг сес кажан-даа, кажан-даа мээң кулаамга үргүлчү дыңналып чоруур. Шынап-ла, кым-даа кижиниң чурттапгазының иштинде бир-ле тураскаалдыг уттундурбас хүннер тургулаар болгай. 1945 чылдың май болгаш июнь айлар меңээ черле уттундурбас.

МАЙНЫҢ СЕСТЕН тосче дүнези бистиң бажыңывыска ындазында дүүренчиг-ле сүргей болган: бис ынчан уруглар иези-биле үш дугаар урувну манап турган бис. Радио-даа дүүренчиг болгаш өөрүшкүлүг медээлерни чарлап-ла турган...

Майның 9. Эртенгиниң мугур 6 шак. Бүгү Эвилелдиң радиозунга Төрээн чурттуң Гимни магадаанчыг болгаш байырлалдыы-биле чаңгыланган соонда:

— Тиилелге!—деп-ле, ол үрде манаттырган өөрүшкүлүг сести Левитан канчаар-даа аажок байырлалдыг сорук-биле чер-делегейни сирт кылдыр диңмиредир чарлап үндүрдү. Бир миннип келиримге, уруглар иезин болгаш бичии уругларымны ошкап чыттаан, байыр чедирген, хөлзеңчиг-ле тур мен. Шак оон дораан үне халааш, баштай ажым Алексейни, ооң соонда өске кожаларымны оттургулладым.

— Тиилелге!.. Тиилелге!

Бажыңымга чүгүрүп келиримге, ол аразында аал ишти эмчиже далашкан тур. Ынчан машина-даа ээзи, бөгүнгү дег эвес, дүрген дузаның машиназы-даа чок чыгыы турган боор. Ынчангаш таныш-көрүш аайым-биле А. М. Чымбаның чолаачызы Соскур-оолче-ле дуву далаш халып чоруттум. Тиилелгеге өөрээнимден бир-ле кара торга дег халып чорупт тур мен.

— Тиилелге! Тиилелге!.. Дайын доозулган, дыңнадыңар бе!—деп, ырактан-на алгырып четтим. Оон утту кааткаш— Байыр чедирип тур мен—деп, кижимниң холун барып сегирип алдым. Соскур-оол улуг кара чолаачы холу-биле холумну чаа-ла адыштады.

— Че, эмчиге чедирип каап көрүңер, ажым—деп дилээдим.

— Па, ол канчап баарынар ол?—деп, кижим кайтай берген айтыра-дыр.

— Бо байырлал кадында аал ишти база байырлал болдурар деп барган...

— Хоо, ам чүү боор. Адыр, дораан-на... Кончуг байырланчыг болган-дыр-ла. Ынчан ийи дакпыр байырлалдыг болур-дур силер—дигилээш, машиназын ол дораан хөделдире каапты.

Бажыңга келгеш, бис-даа ужээлээ эмнелгеже хаптывыс. Чанып кээримге, хөй аал иштин чурттаар бажыңның даштында хамык кижилер куспактажкан, ошкашкан, бээдешкен:

— Тиилелге! Ура! Совет Армияга, ура!—дижип, өөрүп, байырлаан, хөлчок-ла турлар. Кудумчуда радио-даа күчүлүг «Победа» дээш сес-биле чаңгыланган, бир-ле чер-дээр диңмирээн дег болу берген тур. Ынчап турувуста Ада-чурттуң дайынының бир киржикчизи тыва эки турачыларның бирээзи Моңгуш Бүрбү бо кылаштап келди. Улус-даа ону бүгү совет дайынчыларның өмүнээзинден хол кырынга көдүргеш, өрү октап байырлаан турлар.

ЭРТЕНГИНИҢ СЕС ШАК ажа дужуп чорда, бааз катап эмчиже тутсуп баттым. Эмчилер болгаш эмчи сестралары мени хөме ап келген, хөлчок-ла байыр чедирип:

— Тиилелге-биле, база бир оолдуг болганыңарга байыр чедирип тур бис—дижип, ак чергекте ораап каан, ол тиилелге-биле кады келген чаа Совет Эвилелиниң хамаатызын соңга өттүр көргүзүп турлар.

Ынчан Тиилелгениң хүнү—майның 9-та, эртен, 8 шак турда, кидин-не Тиилелге чарлаттынып турда, бистиң өг-бүлевиске оол төрүттүнген. Кожаларывыс чечек-белектерлиг кээп, ол оолдуң иезинге байыр чедирип, бараалгап тургулаан. Ол дораан-на оолдуң адын адаар дээш, маргыжып туруп бердивис. Аңаа кандыг ат турбаан дээр: Маадыр-оол, Виктор, Алдын-оол, Богатырь, Орлан-оол, Слава, Адыгжы... Ол-ла аттарның аразында бир ат чораан. Ол эртен, ол хүн бүгү делегейге иязы-бүрү дылдар кырынга чүгле кара чаңгыс күчүлүг сес—«Победа» деп сөс байырлалдыы-биле чаңгыланып турган. Ынчангаш Тиилелгеге тураскаал — акы-дуңма орус, тыва ийи сөстен интернационалчы Побед-оол деп ат тывылган. Ол атты оолдуң адазы адаан. Дөргүл-төрел эш-өөр болгаш оолдуң иези-даа ол атты сагыл четтирткен. Оон бээр ам таптыг 26 чыл болган. Побед-оол Иркутскиниң медицина институдун доосааш, эмчи болган, Сарыг-Септиң эмнелгезинде ажылдап турар.

Ол чыл—1945 чыл—бистиң өг-бүлевиске черле канчаар-даа аажок уттундурбас, төөгүлүг, аас-кежиктиг чыл болган. 1944 чылда, Ада-чурттуң ыдыктыг улуг хосталга дайынының кадыг-дошкун чылдарында, тыва улус Совет Эвилелиниң хөй национал акы-дуңма улустарының ленинчи улуг өг-бүлезинге мөңгеде каттыжып киргеш, эчис күзелиниң боттанганы-биле холбаштыр 1945 чылдың апрельдиң 29-та Тывага бир-ле дугаарда ССРЭ-ниң Дээди Соведингe соңгулдалар эрткен. Тыва улус Совет чазааның Дээди органынче боттарының төлээлерин бир дугаарда аъткарганы ол. Совет Тываның ол баштайгы депутаттары — эштер С. К. Тока, А. М. Чымба, К. С. Кудажы, С. К. Кочетов, И. Я. Куварин, К. Серенмаа болгаш оларның аразынга бо одуруглар ээзи база партияның болгаш чоннуң авыралынга улуг идегелда, улуг аас-кежикти четтирген, Москваже аъттанышкан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң дайын сөөлүндеги ол XXII сессиязынга тыва улустуң депутаттары эң баштай киржип, эң баштайгы бадылаашкынын июнь айның 22-де кежээкиниң 7 шакта маадырлыг совет улустуң тиилелгези дээш, тайбың дээш берген. Ол сессия тиилелгениң сессиязы боор төөгүге арткан. Тиилелгениң сессиязы Совет Армияның төөгүлүг тиилелгези-биле холбаштыр дайылдажып турган шеригниң дайынчыларының улуг назылыгларын шериг-албанындан халаар дугайында Хоойлуну хүлээп ап, тайбың ажыл-агыйның айтырыгларын чугаалажып эрткен.

ИЮНЬ АЙНЫҢ 24 база кажан-даа уттундурбас төөгүлүг хүн болган. Ол хүн Москваның ыдыктыг Кызыл Шөлүнге, В. И. Ленинниң Мавзолейиниң баарынга маадырлыг Совет Армияның нарады — төөгүлүг тиилелгениң парады болуп эрткен. Аныяк Совет Тываның депутаттары акы-дуңма совет улустарның төлээлери депутаттары-биле кады ол парадты база көөр аас-кежиктиг болган.

Бис 24-түң эртенинде кончуг эртежик тура халааш, Кызыл Шөлче базыптывыс. Шимчээшкин шагда хайынган тур. Шериг болгаш ооң чепсектиг күжү кудумчуларны шагда-ла дуй алы берген. Хөгжүм-ыры чаңгыланып, диңмирээн, өөрүшкүлүг хайым чоң ырлашкан, хөглешкен, бүгү Москва байырлалдыг шиметтинген, магалыын кижи бижип, тоолдап четпес!

— Бо хамык шериг-чепсекта, хөй чонну канчап эртер улус боор бис, озалдадывыс, ат болдувус, дуңмакым—деп, малчын Кудажы акый дүвүрээн, чер аажок далашкан, дер-бузу бурулаан халып тур.

Кызыл Шөлдүң иидиринде генералдар, адмиралдар, Совет Эвилелиниң Маадырлары болгаш Күш-ажылдың Маадырлары, эртемденнер, уран чүүлдүң болгаш чечен чогаалдың мастерлери, фабрика болгаш заводтарның стахановчулары — тиилелгени дүргедедир дээш фронтуга дүн-хүн чок ажылдап турган маадырлыг чоннуң төлээлери тургулаан. Оларның аразында Кызыл Шерагиниң тиилелгезин дүргедедир дээш фронтуга хөй-хөй белектерни чыып чорудуп, ийи турачыларын үдеп аъткарып турган тыва улустуң төлээзи малчын Кудажы акый база мында.

— Бо хүнну бо хамык чонну көрүп, бодап турарымга, уваа, бо парад-чыскаалды, бо хамык орден хавыяларын чайынналган маадырларны барык-ла бүгү делегей уткуп турар чүве-дир ийин моонар— деп, малчын хөлчок-ла магадаан турган.

ЭРТЕНГИНИҢ 10 шак бичии четпейн чорда-ла, партияның болгаш чазактың удуртукчулары Мавзолейниң иидириниң кырынче үнгүлеп келген. Кремльдиң шагы ам-на мугур он шакты хапты.

— Көрүңер, көрүңер—дей каапкаш, Александр Маныгеевич папирозун дегиит дедир суп ап тур. Оң талавысче көрнү бээривиске, Спасский суургазындан Совет Эвилелиниң үш дакпыр Маадыры, Маршал Жуков ак аът мунупкан халдып келди.

Маршалдың Тиилелге-биле байыр чедирген чугаазының соонда, биеги-ле күчүлүг «Ура» болгаш артиллерияның байырлалдыг салюдунуң бежен удаа дааштаашкыны чер-дээрни сиргедедир диңмирел, бүгү делегейге Тиилелгени катап-катап чарлап үндүрүп турган. Ынчаар-ла бүгү фронт, ооң күчүлүг техника-чепсээ шууужуп эртип эгелээн.

Бир-ле шериг кезээ эртип турда, Ада-чурттуң дайынының база бир маадыры Тываның төлээзи эш Сергей Кузьмич Кочетов тура, бистериң шенектеривистен шелипкен:

— Көрдүңер бе, бистиң фронт бо эртип бар чор!—дей каапкаш, хол чайып, хөөреп, ол өөрү-биле кады эрткен дайынчы оруктарын сактып, иштинде канчаар-даа аажок хөглээн тур.

— Бистиң Төрээн чуртувус бо-дур! Бистиң Коммунистиг партиявыс бо-дур! Чүге-даа тиилеттирбес Совет Армиявыс бо-дур!—дижип, бис ол орта кончуг-ла чоргаарланып, өөрүп, тыва чонувустуң өмүнээзинден ол Парадка, ооң киржикчилеринге чүректиң ханы байырын чедирип тур бис.

ПАРАД дооступ турда, хөй-ле дайынчы (ийи-үш чүс-даа бар) тиилеттирген фашист туктарны Мавзолейниң дорамынче экпеп октагылаан. Немец-фашист «капут» деп чүвениң демдээ ол болган.

Кежээ Москваның кырынга Тиилелгениң салюду диңмирел, байырлалдың болгаш Тиилелгениң иязы-бүрү чечек-оттары дээрде чайынналып турган.

Тиилелгелиг болгаш өөрүшкүлүг ол 1945 чылды бо хүнде, партияның XXIV съездизиниң чылында, сактыры байырлаңчыг болбайн канчаар. Бөгүнгү Тайбың дээш демисел мынчаар катап-катап чаңгыланнып тур:

— Тиилелге! Тиилелге!

Л. ЧАДАМБА,
чогаалчы.

ЧУРУКТА: Тываның күрүне филармониязының тансы бөлүүнүң киржикчилери концерт үезинде. О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ГОБИ

Бегзийн ЯВУХУЛАН,

моол шүлүкчү

Гоби дээрге Гоби болгай — ээн хову.
Кончуг изиг үелерде кандыг ийик?
Кым-даа, чү-даа деңнишпестеп, эрттендирип,
Кызыткан паш дүвү ышкаш, чалыннаалыр.
Бирде аңаа шартылаалар ужуп келир,
Бир-ле чашкан тараа ышкаш, шимээргежир.
Эгел чаңгыс хемден туржук, дамырак чок,
Элезиннер кадыр соруп ишкилепкен—
Ээн хову — Гоби дээрге Гоби болгай.
Кажан-на бир Гобиниң делгеминге
Хамык чүве чечектелип, өзүп турган.
Агы шилээр, эрээн-шокар чечээ сүстүр,
Алдын хүннүг, ындыг байлак чер чок дижир.
Эгезинде кандыг одар аңаа турбаан,
Элдеп чүзүн амытан, аң кожуп чорбаан?!
Эңме-дикчок хоор-чайыт теве, аңны
Элезин чип, хуюктанкая дижирлер-дир—
Ээн хову — Гоби дээрге Гоби болгай.
Ажыы-биле чугаалаарга, бистиң Гоби—
Амызы чок черниң кургаг далайы-дыр.
Чалгыглантан, мөгеннер дег элезинниң
Чадаг, аъттыг ужуп-кыдыын эргип төтпес.
Ховуга ай четчележип үнүп кээрге,
Гобиниң шырай-арны ийи-янзы:
Чок-ла болза, ылым-чылым чытса чыдар.
Чок-ла болза, хөлзеп, дойлуп шаанга кирер.
Оон эске оранның бир онза чүүлү—
Онча-түң чок тоол, ыры шыгжааныңда.
Гоби чурттуг, ыры-шоорга салымныг кыс
Коңчак черге хондур-дүндүр аян тудар;
Кожуп даскен тевези дег, ол ыр төнмес—
Гоби дээрге Гоби болгай— ээн хову.
Казыртылааш туруптарда, кужур Гоби
Хайнып, хөөреп, көвүктелген сүтке дөмей.
Когуруму ламдай бээрге, эскен пашы дег,
Гоби, сарыг өреме дег, сенип калыр—
Гоби дээрге Гоби болгай — ээн хову.
Гобиниң шаг, дагларын чон эң-не баштай
Холу-биле бойдус чаяап бодараткан,
Чүс-чүс чылда чырымал боол, эртениң хып,
Чүгле ынчан элезинче шилчээн дижир.
Дагның чүрээ ынчангаштың дээрден улуг,
Далайдан-даа ханы дүпчок болганындан
Чаңгыс эвес ховар байлаан черниң иштин
Чажырбышаан, үжелеп ап келгени бо.
Үе-дүпте шыгжаттынган эртинениң
Үүжезин бөгүн бистер бузуп тур бис.
Кеди байлан, кижи дегбээн, ээн черде
Нефтиниң тудугулары бедип турлар.
Чаа медээ—чаа ырны дыңнап тура,
Сагыш аныып, бөгүн бистен айтырыпса:
«Ээн хову—Гоби дээрге Гоби-дир» деп
Эгел бөдүүн харыы берип шыдавас бис.
Хаалаланган, көрүнчүк дег, калбак Гоби
Хаттың чазааш, тургузуп каан ширээзи-дир.
Чидиг сылдыс, хана кырын харап турда,
Чиргилчиннер талыгырда эштип чоруур.
Гобиниң саарлып турар чиргилчиниң
Холу уран чурукчуга чижеглеп боор:
Хуулгаазын чараш хоорай шымнып үнгеш,
Кудай, черниң дүдүскээнче чашты хонар.
А бис дээрге бетон болгаш шилден бүткен
Арлып читпес мөңге хоорай тургузар бис.
Орду дерип, суг чок черден сугну тыпкаш,
Оларны бис садтар-биле бүргептер бис.
«Ээн хову —Гоби дээрге Гоби-дир» деп,
Эгенмейн, ынчан кым-даа сөглей албас.

Очулдурган Салчак
МОЛДУРГА.

АГААР

Бөгүн республикага болгаш Кызылга шокар булуттарлыг, шоолуг чаашкын чок хүн болур. Барыын чүк углаашкынның хаттың дүргени секундада 12—18 метр.

Агаарның температуразы хүндүс даглыг черлерге 10—15, өскелеринге 15—20, а Кызылга 17—19 градус чылыг.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ 9-ТА
МОСКВАДАН

14.00 — **«Чалыы назын, сенээ».** 15.00 — **«Музыкалыг киоск»,** Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар. 15.30—**«Бөгүн —Тиилелге хүнү».** Совет улустуң фашистиг Германияны тиилээниниң 26 чылынга тураскааткан. 16.15—Уран чүүл мастерлериниң концерти. 17.00—Сөөлгү медээлер.

КЫЗЫЛДАН

17.15—**«Кызыл телестудиязының адреазынге».** Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

18.15 — Чиик атлетика. **«Правда»** солуннуң шаңналы дээш Бүгү-эвилел кроссунуң маргылдаазының түңнели. 20.00—Кино аян-чорукчуларның клуву. Дамчыдылганы кинорежиссёр В. Шнейдеров чорудар. 21.10—**«Дедир келир орук чок».** Хөй сериялыг уран-чечен телешии. 3 серия. 22.15 — **«Ветераннар».** Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры болгаш Совет Эвилелиниң маадыры аттыг кижилер дугайында. 22.50 — **«Фашизм-биле демиселге өлгеннерге чырык тураскаал».** Минута иштинде мөгейер. 23.10—**«Үе»,** Информастыг программа. 23.30—0.2.00—Уран чүүл фестивалы. **«Москваның сылдыстары».** Совет Армияның ийи дакпыр Кызыл тугтуг Александров аттыг ыры болгаш танцы ансамблиниң концерти.

МАЙ 10-ДА
КЫЗЫЛДАН

19.00—Темеледээлер. 19.15—**«Сылдысчыгаш».** Уругларга программа. 19.50—Уругларга фильм. 20.00— **«Хамааты камгалалының билиглерин кижи бүрүзүнге».** Дамчыдылга. 20.10—**«Хөгжүмнүң төрүттүнгени».** Телефильм. 20.30—Телемедээлер (орус дылда). 20.40—Чарлалдар, рекламалар. 20.45—22.15 — **«Амыдыралдың эгээи».** Уран-чечен телефильм.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Профтехучилище чалап тур

Ак-Довурактың № 41 профессионал-техниктиг училищези 1971—72 өөредилге чылында сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур. Училищеге дараазында мергежилдерниң кижилерин белеткээр: **электрослесарьлар, сантехчи слесарьлар, иязы-бүрү бүдүрүлгелерге ажылдаар даг рудазының болбаазырадыкчылары болгаш автомобиль септээр слесарьлар.**

Өөреникчи-биле 16 хардан өрү назылыг 8 класс дооскаңнарны 2 чыл хуусаалыг хүлээп алыр. Училищени дооскаңнарны «Тыва даг-дүгү» комбинат ажыл-биле хандырар.

Училищениң сургуулдарын чурттаар чер, халас чем, идик-хеп-биле хандырар. Бүдүрүлге практиказының үезинде сургуулдарга шалыңның 33 хуузун төлеп бээр. Училищеде кежээки ортумак школа бар, аңаа 8—10 класстарны доозуп болур. Ынчангаш ийи чыл хуусаалыг өөредилге үезинде тускай мергежил-биле чергелештир ниити билигниң ортумак школазын доозар.

Профтехучилищеге өөренген чылдарны үзүктел чок ажыл стажынга киир санаар. Училищени тергиин эки дооскаңнарны ол дораан техникумче өөредип чорудар, аңаа күрүнениң долу хандырылгазынга кирер.

Сургуулдарның техникага хандыкшылын сайзырадыр дээш аңгы-аңгы эртемнер аайы-биле техниктиг чогаадылга бөлгүмнерин организастаан. Бот-тывынгыр уран чүүлдүң бөлгүмнери (ниити ырының, вокалдың, танцының) ажылдап турар. Училищеде спорт залы бар, ында секциялар база үргүлчү ажылдап турар.

Училищеге кирерин күзээннер өөредилге херекселдерин (демир-үжүктерни, шугумнарны, карандаш, шыйылга херекселдерин) болгаш спорт хевин белеткеп алыр.

Хоорайның профессионал-техниктиг училищезиниң адынга бижээн билдириишкинге дараазында документилерни кожар: **школа доосканының дугайында херечилел (долу-биле), төрүттүнгениниң дугайында херечилел азы паспорт, шериг билет азы киир бижидилге херечилели,** бодунуң долчу намдары, ажылдап, өөренип турган черинден характеристика, 3×4 см хемчээлдиг 3 фото-чурук.

Билдириишкинни бо айның эгезинден бээр хүлээп ап турар. Өөредилге 1971 чылдың сентябрь 1-ден эгелээр. Адрези: Ак-Довурак хоорай, № 41 профтехучилище.

Ойнаашкыннар

Күрүнениң иштики 3 хуулуг ойнаашкынныг чээшкиниң талазы-биле ойнаашкыннарның 39-ку тиражы 1971 чылдың май 15-те Фрунзе хоорайга болур.

Тиражка дараазында санныг ойнаашкыннар таварыжыр:

Ойнаашкыннарның хемчээли	Ойнаашкыннарның саны	Ойнаашкыннарның түңү (рубль-биле)
5000 рубль	68	340.000
2500 рубль	170	425.000
1000 рубль	680	680.000
500 рубль	3706	1.853.000
100 рубль	25500	2.550.000
40 рубль	289476	11.579.040
Каттышкаш:	319600	
Ойнаашкыннарның ниити түңү		17.427.040

Тиражтарга таварыжыр ойнаашкыннарның саны чээшкиниң хуусаазы доозулгужеге чедир өскерилге чок эртер, а ойнаашкыннарга таварышкан облигацияларның ойнап алган түңнерин төлеп бээр болгаш дараазында ойнаашкыннарга киришпес болган ужурунда тираж бүрүзүнге чээшкиниң облигацияларының талазы-биле ойнаашкынның саны ковудеп турар. Ажаалга кассалары чээшкиниң облигацияларын хостуу-биле садар болгаш садып ап турар.

Чээшкиниң облигацияларын садып алыңар!
Ойнаашкыннарның тиражтарынга киржиңер!

АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ ЭРГЕЛЕЛИ.

Кинотеатрларга

МАЙ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: **«Полынин-биле таварылга»** 13.50, 15.45, 17.40, 19.35, 21.30, **«Флиппер»** 10.00, 11.55, **Киночыынды** 14.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Салтан хаан дугайында тоол»** 10.00, **«Хүн-биле ээп кел»** 11.45, 13.30, 15,15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: **Киночыындылар** 9.40, 15.10, **«Сески»** 11.10, 13.10, 17.00, 19.10, 21.10 шактарда.

«ВОСТОК»: **Киночыынды** 11.00, **«Кара консулдуң өлгени»** 12.40, 14.30, 19.10, 21.00, **«Угрюм-хем»** (3 болгаш 4-кү кинолар) 16.20 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: **Киночыынды** 11.00, **«Шулбустуң чалчалары»** 12.30, 14.10, 15.50, 21.10, **«Ээзди назылыглар»** (1 болгаш 2-ги кинолар) 17.30 шактарда.

«СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 10 ЧЫЛЫ» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: **«Мурнувуста бир хүн»** 13.00, 15.00, **«Улуг концерт», «Вологда, Мария Ульяновага», «Мурнувуста бир хүн»** 17.00 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: **Киночыынды «Нежээ-даа, эртен-даа турган»** 14.00, 16.00, **«Чон хүлээп көрген», «Олар Москваны туруп турган»** 20.30 шактарда.

КОМПЛЕКСТИГ ЭКСПЕДИЦИЯНЫҢ КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: **«Элдептиг магадылал»** 13.00, **«Кым эжикти ажыдар болдур»** 15.00, **«Чарлып тур бис»** 17.00 шактарда.

МАЙ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: **«Амыдыралдың шаарлары»** 10.00, 11.55. 13.50, 15.45, 17.40, 19.35 21.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Сески»** 15.00, 16.55, 18.50, 20.45 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Агаш бөрбакчыгаш»** 9.20, **«Полынин-биле таварылга»** 11.00, 13.00, 15.00, 17.00, 19.00, 21.20 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Хүн-биле ээп кел»** 16.00, 17.40, 19.20, 21.00 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: **«Бомонунуң хоругдаттырганнары»** (1 болгаш 2-ги кинолар) 17.00, 20.00 шактарда.

«СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 10 ЧЫЛЫ» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: **«Арыс ынакшыл дугайында тоожу»** 19.00, 21.00 шактарда.

КОМПЛЕКСТИГ ЭКСПЕДИЦИЯНЫҢ КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: **«Ээзди назылыглар»** (1 болгаш 2-ги кинолар) 19.00 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: **«Европадан дүштүк»** 18.30, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының болгаш пропаганда килдизиниң 35-24, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, кадаа ажылагый килдизиниң 21-47, үлетүр килдизиниң 22-64, чагаа база совет тургузуг килдизиниң 41-27, информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларының 27-41. Солун келбейн баргаңда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

ТЫВА АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тываның ном үндүрер чериниң республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин Кравченко кудумчузу, 1.). ТС—00255.